

Πρόγραμμα “Δράσεις
Ιστορικής Αντιλογίας”
για μαθητές Λυκείου
Γυμνασίου και
Ε΄-ΣΤ΄ Δημοτικού

Εκπαιδευτικός Οδηγός
Επιχειρηματολογίας
Αντιλογίας
Επικοινωνίας

ΦΩΤΕΙΝΗ ΕΓΓΛΕΖΟΥ

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΡΗΤΟΡΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ ΕΛΛΑΔΑΣ (Ι.Ρ.Ε.Σ.Ε.)

2021

**ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ “ΔΡΑΣΕΙΣ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΑΝΤΙΛΟΓΙΑΣ” ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ
ΛΥΚΕΙΟΥ-ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΚΑΙ Ε΄- ΣΤ΄ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ.
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ ΟΔΗΓΟΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ - ΑΝΤΙΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ
ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ**

Το εγχειρίδιο αυτό δημιουργήθηκε με αφορμή το πρόγραμμα «Δράσεις Ιστορικής Αντιλογίας», που σχεδίασε και υλοποιεί το Ίδρυμα Λαμπράκη σε συνεργασία με τον Όμιλο για την Ιστορική Εκπαίδευση στην Ελλάδα (Ο.Ι.Ε.Ε.) και το Ινστιτούτο Ρητορικών και Επικοινωνιακών Σπουδών Ελλάδας (Ι.Ρ.Ε.Σ.Ε.) στο Πλαίσιο της Πρωτοβουλίας 1821-2021.

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ-ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Φωτεινή Εγγλέζου

Πρώτη Έκδοση: Ιανουάριος 2021

ISBN: 978-61885245-0-7

Τόπος Έκδοσης: Ελληνικό

**ΕΚΔΟΣΗ: ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΡΗΤΟΡΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΩΝ
ΣΠΟΥΔΩΝ ΕΛΛΑΔΑΣ (Ι.Ρ.Ε.Σ.Ε.)**

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Περιεχόμενα	2
Εισαγωγικό σημείωμα	4
1. Ιστορικές Αντιλογίες, Επικοινωνία και Επιχειρηματολογία	7
2. Διαθέτεις τις αναγκαίες επικοινωνιακές δεξιότητες;	9
3. Διατύπωσης ένα ιστορικό επιχείρημα;	11
4. Ενδυνάμωσης το ιστορικό επιχείρημα με αποδείξεις;	15
5. Πώς αποτιμάς ένα ιστορικό επιχείρημα;	17
6. Κι αν διαφωνείς με ένα ιστορικό επιχείρημα;	19
7. Ας δούμε ένα παράδειγμα ιστορικής αντιλογίας	19
8. Μοντέλο Επιχειρηματολογίας-Αντιλογίας για μαθητές Γυμνασίου και Λυκείου:	24
8.1. Ιστορικές Αντιλογίες για το 1821	24
8.2. Α΄Φάση – Προετοιμασία της Ιστορικής Αντιλογίας	24
8.3. Β΄Φάση – Διεξαγωγή της Ιστορικής Αντιλογίας	26
8.3.1. Συμμετέχοντες	26
8.3.2. Διάταξη του χώρου	26
8.3.3. Διαδικασία	27
8.3.4. Ο ρόλος του συντονιστή/στριας	28
8.3.5. Ο ρόλος των ομιλητών/τριών	29
8.3.6. Ο ρόλος του ακροατηρίου	30
8.4. Γ΄ΦΑΣΗ-Αποτίμηση της Ιστορικής Αντιλογίας	32
8.4.1. Αποτίμηση της Ιστορικής Αντιλογίας από τους συμμετέχοντες παίκτες	32
8.5. Παρουσίαση του μοντέλου των <i>Ιστορικών Αντιλογιών</i> και προβλεπόμενοι χρόνοι ομιλιών και ερωτήσεων	33
8.6. Αναλυτική παρουσίαση των κριτηρίων αποτίμησης της <i>Ιστορικής Αντιλογίας</i>	34
8.7. Έντυπο Αποτίμησης της <i>Ιστορικής Αντιλογίας</i>	35
8.8. Έντυπο καταγραφής των επιχειρημάτων κάθε ομάδας	36

9. Ιστορικές Αντιλογίες: Μοντέλο Επιχειρηματολογίας- Αντιλογίας για μαθητές Δημοτικού	37
9.1. Φάση Α΄: Διερεύνηση Ιστορικών Πηγών στην τάξη	37
9.2. Φάση Β΄: <i>Ιστορικά Βήματα με επιχειρήματα</i>	38
9.3. Έντυπο αποτίμησης της αντιλογίας <i>Ιστορικά Βήματα με επιχειρήματα</i>	42
10. Βιβλιογραφία	43

**Εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Δράσεις Ιστορικής Αντιλογίας» του
Ιδρύματος Λαμπράκη για την Επέτειο 200 χρόνων από την
Επανάσταση του 1821**

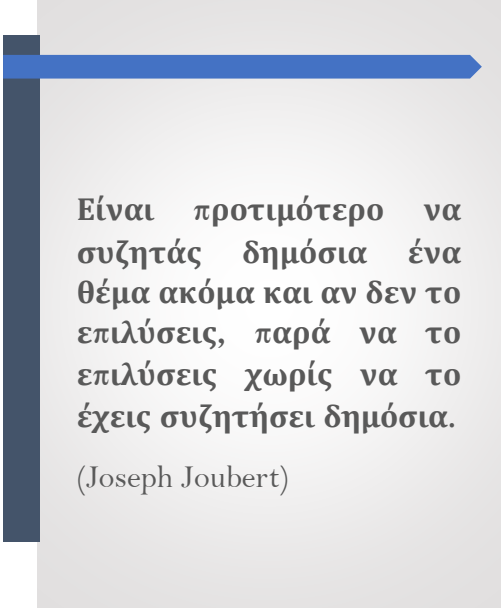
Με αφορμή τον εορτασμό της επετείου 200 χρόνων από την Επανάσταση του 1821, το Ίδρυμα Λαμπράκη αναπτύσσει σε συνεργασία με τον Όμιλο για την Ιστορική Εκπαίδευση στην Ελλάδα (Ο.Ι.Ε.Ε.) και το Ινστιτούτο Ρητορικών και Επικοινωνιακών Σπουδών Ελλάδας (Ι.Ρ.Ε.Σ.Ε.) εκπαιδευτικό πρόγραμμα σε σχολεία της πρωτοβάθμιας και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης με τον τίτλο «Δράσεις Ιστορικής Αντιλογίας». Το πρόγραμμα έχει λάβει την έγκριση του Υπουργείου Παιδείας (Α.Π.: Φ.1./ΔΝ/56179/171336/Δ7).

Στο πλαίσιο του προγράμματος θα αξιοποιηθεί η ρητορική τέχνη, ως σκέψη και επιχειρηματολογική ομιλία, στην ιστορική εκπαίδευση. Ειδικότερα, μέσα από μια σειρά εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων επιχειρηματολογίας-αντιλογίας (debates) θα δοθεί ο λόγος στους μαθητές, ώστε αφού διερευνήσουν ιστορικές πηγές, να διαπραγματευτούν ερμηνείες ιστορικών ζητημάτων, με αφορμή θέματα, τα οποία παρουσιάζονται στα σχολικά εγχειρίδια σχετικά με την Επανάσταση του 1821. Στόχος του προγράμματος είναι η καλλιέργεια της κριτικής σκέψης και της ιστορικής-δημοκρατικής συνείδησης των μαθητών, σε επίπεδο αντίστοιχο με την ηλικία κάθε μαθητικής ομάδας.

Πηγή φωτογραφίας:

<https://www.awaaznation.com/social-issues/top-3-political-controversies-of-india/>

Είναι προτιμότερο να συζητάς δημόσια ένα θέμα ακόμα και αν δεν το επιλύσεις, παρά να το επιλύσεις χωρίς να το έχεις συζητήσει δημόσια.

(Joseph Joubert)

Η θεματολογία των δράσεων ιστορικής αντιλογίας θα τροφοδοτηθεί από θεμελιώδεις και επιστημονικά έγκυρες, σύμφωνα με τη διεθνή βιβλιογραφία, πρωτογενείς και δευτερογενείς πηγές και τεκμήρια, καθώς και από τα αποτελέσματα του διεθνούς συνεδρίου με τίτλο «Ελληνική Επανάσταση, Εκπαίδευση και Συλλογική Μνήμη-Μεταμορφώσεις της Σχολικής και της Δημόσιας Ιστορίας», που θα πραγματοποιήσουν το Ίδρυμα Λαμπράκη, το Πάντειο Πανεπιστήμιο και εκπαιδευτικοί που διδάσκουν το

μάθημα της ιστορίας.

Οι εκπαιδευτικοί, που θα συμμετέχουν στο πρόγραμμα, θα επιμορφωθούν σχετικά από την επιστημονική ομάδα του προγράμματος και θα συμμετάσχουν σε μία πρώτη φάση δράσεων αντιλογίας, τις οποίες θα παρακολουθήσουν μαθητές. Στη συνέχεια, θα πραγματοποιηθούν ανάλογες εκπαιδευτικές δραστηριότητες αντιλογίας μεταξύ μαθητών / τριών.

Με άλλα λόγια, στο πλαίσιο του προγράμματος οι μαθητές/τριες θα κληθούν να μελετήσουν διάφορες ιστορικές πηγές, να διερωτηθούν σε σχέση με ιστορικά γεγονότα και, στη συνέχεια, να ανταλλάξουν επιχειρήματα με τους/τις συμμαθητές/τριές τους στο πλαίσιο των *Δράσεων Ιστορικών Αντιλογιών*. Τα οφέλη μιας τέτοιας προσπάθειας για τους/τις μαθητές/τριες θα είναι πολλαπλά:

- i) απόκτηση βαθύτερων ιστορικών γνώσεων σχετικά με το εξεταζόμενο θέμα,
- ii) συνειδητοποίηση της σύνθετης και ατελούς φύσης των ιστορικών γνώσεων και ερμηνειών ιστορικών γεγονότων,
- iii) καλλιέργεια της κριτικής σκέψης,
- iv) καλλιέργεια των επιχειρηματολογικών και επικοινωνιακών δεξιοτήτων,
- v) ανάπτυξη διαλογικών δεξιοτήτων σε συνδυασμό με τη χαρά
- vi) της ενεργητικής συμμετοχής σε μια συλλογική και δημοκρατική δράση μέσα στην τάξη.

Επίσης, αξίζει να σημειωθεί ότι θα δοθεί βεβαίωση συμμετοχής σε όλες/όλους τις/τους μαθήτριες/τές που θα εμπλακούν στο πρόγραμμα. Κι αυτό, καθώς στόχος των *Δράσεων Ιστορικής Αντιλογίας* δεν είναι η ανακήρυξη της νικήτριας ομάδας, παρότι οι μαθητές/τριες, στο τέλος της αντιλογίας τάσσονται υπέρ της μίας ή της άλλης ομάδας. Απώτερος στόχος είναι η κινητοποίηση και ενεργοποίηση όλων των μαθητών/τριών που συμμετέχουν ως ακροατήριο κατά την ανταλλαγή επιχειρημάτων.

Στο πλαίσιο αυτό δύο σημεία κρίνονται ιδιαίτερα σημαντικά για τους συμμετέχοντες μαθητές: α) η συνειδητοποίηση ότι κάθε ιστορική ενέργεια ή απόφαση επιφέρει διαφορετικές συνέπειες και αποτελέσματα, με βραχύχρονη ή μακρόχρονη επίδραση στην κοινωνία και β) η αναγνώριση ότι διαφορετικές ερμηνείες των ιστορικών γεγονότων αντικατοπτρίζουν διαφορετικές απόψεις και αξίες. Μέσα από αυτό το πρίσμα επιδιώκεται οι *Δράσεις Ιστορικής Αντιλογίας* να συντελέσουν στη διαμόρφωση υπεύθυνων, κριτικά σκεπτόμενων πολιτών.

Ο παρόν οδηγός *Επιχειρηματολογίας, Αντιλογίας και Επικοινωνίας* αποτελείται από δύο μέρη. Στο πρώτο μέρος παρουσιάζονται βασικές οδηγίες σχετικά με αναγκαίες δεξιότητες που θα χρειαστεί να αναπτύξουν οι μαθητές/τριες κατά τη διεξαγωγή των *Δράσεων Ιστορικής Αντιλογίας*: α) επικοινωνιακές δεξιότητες, β) επιχειρηματολογικές δεξιότητες, γ) δεξιότητες αναζήτησης έγκυρων αποδείξεων και δ) βασικές έννοιες για την αντίκρουση και ανασκευή της επιχειρηματολογίας της κάθε ομάδας στο πλαίσιο μιας ιστορικής αντιλογίας. Οι οδηγίες είναι διατυπωμένες σε ύφος φιλικό προς τους χρήστες του οδηγού στοχεύοντας σε ένα αρχικό επίπεδο εξοικείωσης με τις βασικές απαιτούμενες έννοιες, που θα διασφαλίσουν την επιτυχή διεξαγωγή μιας ιστορικής αντιλογίας στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού προγράμματος *Δράσεις Ιστορικής Αντιλογίας για την Επανάσταση του 1821*.

Στο δεύτερο μέρος του παρόντος οδηγού *Επιχειρηματολογίας, Αντιλογίας και Επικοινωνίας* παρουσιάζονται τα δύο μοντέλα *Ιστορικών Αντιλογιών*, τα οποία θα αξιοποιηθούν από τους συμμετέχοντες μαθητές. Γίνεται εκτενής αναφορά στους κανόνες διεξαγωγής τους, ενώ παρουσιάζονται και τα συνοδευτικά έντυπα αποτίμησης κάθε ιστορικής αντιλογίας. Ειδικότερα, θα χρησιμοποιηθούν:

- α) το μοντέλο *Ιστορικές Αντιλογίες για το 1821*, το οποίο απευθύνεται σε μαθητές/τριες Γυμνασίου και Λυκείου και
β) το μοντέλο *Ιστορικά Βήματα με Επιχειρήματα*, το οποίο απευθύνεται σε μαθητές/τριες των Ε΄ και ΣΤ΄ τάξεων του Δημοτικού.

1. ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΑΝΤΙΛΟΓΙΕΣ, ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ

Ιστορικός δεν είναι αυτός που μόνο γνωρίζει πληροφορίες για το παρελθόν, παρότι του αρέσει να κρατά σημειώσεις για όσα μελετά. Ένας καλός ιστορικός διερωτάται για το παρελθόν, συλλογίζεται, αναζητά τις αιτίες που οδήγησαν σε ορισμένα γεγονότα, αποφάσεις και ενέργειες και βγάζει συμπεράσματα σε σχέση με αυτό. Με άλλα λόγια, ερμηνεύει τα ιστορικά γεγονότα, τους αποδίδει τη σημασία που τους αντιστοιχεί και αναδεικνύει τις αξίες που τα συνοδεύουν (Frankel, 1957, σ. 137).

Πηγή φωτογραφίας: <https://www.awaaznation.com/social-issues/top-3-political-controversies-of-india/>

Επίσης, σε έναν καλό μελετητή του παρελθόντος αρέσει, εξίσου, να ανταλλάσσει επιχειρήματα με άλλους συνομιλητές αναφορικά με το πώς ερμηνεύει ο καθένας γεγονότα του παρελθόντος. Οπότε, και πάλι ρωτάει και βγάζει συμπεράσματα. Διαφωνεί και αντικρούει τα αντίθετα επιχειρήματα με τα δικά του. Με άλλα λόγια συμμετέχει σε *Ιστορικές Αντιλογίες*.

Αυτή η διαδικασία αποκτά ιδιαίτερο ενδιαφέρον, όταν ιστορικά γεγονότα τα έχουν παραβλέψει προηγούμενοι ιστορικοί ή τα ανακαλύπτουν καθυστερημένα. Σε αυτήν την περίπτωση, είναι δυνατό να ξαναγραφεί η ιστορία (Frankel, 1957, σ. 149). Πολλές φορές, ωστόσο, η διαφωνία βασίζεται στις διαφορετικές ερμηνείες που έχουν δοθεί σε ένα ιστορικό

γεγονός (Nokes & De La Paz, 2018, σ. 552). Σε αυτήν την περίπτωση, ο κάθε ιστορικός αλλά και ο κάθε μελετητής της ιστορίας, για να αποδείξει την άποψή του, οφείλει να βασιστεί σε υλικό που προέρχεται από έγκυρες και αξιόπιστες πηγές. Έτσι, θα προσπαθήσει να υποστηρίξει με τα επιχειρήματά του τις κυριότερες ή πιο 'αληθινές' αιτίες των γεγονότων (Franke, 1957, σ. 155). Με τον τρόπο αυτό επιδιώκει τη βαθύτερη κατανόηση του παρελθόντος (Grafton, 1997) και συμβάλλει σε αυτή. Η διαφορά των ιστορικών αντιλογιών σε σχέση με όλες τις υπόλοιπες είναι ότι δεν επιδιώκεται η -με πάση θυσία- πειθώ του ακροατηρίου προς τη μία ή την άλλη ερμηνεία. Στο πλαίσιο των ιστορικών αντιλογιών, δυο (ή και περισσότεροι συνομιλητές) με έγκυρες ιστορικές γνώσεις, ανταλλάσσουν μεταξύ τους επιχειρήματα. Στόχος της συζήτησης και της ανταλλαγής επιχειρημάτων είναι η προώθηση της γνώσης του παρελθόντος και η ουσιαστική κατανόηση της σύνθετης φύσης των ιστορικών γεγονότων. Τέτοιες ιστορικές αντιλογίες προϋποθέτουν ανάλυση, σύνθεση και ερμηνεία των ιστορικών πηγών.

Με άλλα λόγια, οι ιστορικές αντιλογίες, ως παιδαγωγική και διδακτική τεχνική, συμβάλλουν στην απομάκρυνση από συναισθηματικά φορτισμένες ιστορικές αφηγήσεις, οι οποίες αποδίδουν μια μονομερή εξέταση και ερμηνεία ιστορικών θεμάτων (Lowenthal, 1998; Black, 2005;). Αντίθετα, παρέχουν στους εμπλεκόμενους ένα «ανοιχτό πλαίσιο προσανατολισμού στον χρόνο» (Klein, 2010, σ. 614) καθώς και τη δυνατότητα καλλιέργειας της ιστορικής σκέψης μέσα από τη θεώρηση μιας πληθώρας προοπτικών (Seixas, 2000, 2007; Shemilt, 2000; Grever, 2007, VanSledright, 2008).

Η πλουραλιστική θεώρηση προοπτικών μπορεί να αναφέρεται τόσο στη διαφοροποίηση παρελθοντικών ιστορικών προοπτικών όσο και στη διαφοροποίηση της σύγχρονης κατανόησης του παρελθόντος. Ωστόσο, η πλουραλιστική θεώρηση του παρελθόντος προϋποθέτει, συνάμα, τη σοβαρή επιστημολογική εξέτασή του. Ταυτόχρονα, απαιτεί την κατανόηση ότι, παρότι οι ιστορικές αφηγήσεις είναι υποκειμενικές κατασκευές του παρόντος, υπάρχει διαφορά ανάμεσα στον μη κριτικό και τον προσεκτικά εξετασμένο «παροντισμό» (Hunt, 2002) καθώς και στις ερμηνείες που απορρέουν από την κριτική προσέγγιση των ιστορικών γεγονότων ή αποφάσεων κτλ. (Seixas, 1996; Wineburg, 2001,2007; van Drie & van Boxtel, 2008; Lévesque, 2008).

Το ίδιο καλείσαι να κάνεις, ως μαθητής/τρια, στο πλαίσιο του προγράμματος των *Δράσεων Ιστορικής Αντιλογίας*. Καλείσαι να μπεις στη θέση ενός ιστορικού μελετητή και, όπως αυτός, να εξετάσεις διάφορες πηγές, να διερωτηθείς σε σχέση με ιστορικά γεγονότα και, στη συνέχεια, να ανταλλάξεις επιχειρήματα με τους συμμαθητές/τριές σου. Δίνονται στη διάθεσή σου δύο μοντέλα: ένα για τους μαθητές Γυμνασίου και Λυκείου και ένα για τους μαθητές του Δημοτικού. Πριν, ωστόσο, φτάσεις στο σημείο να ανταλλάσσεις ιστορικά επιχειρήματα, θα χρειαστεί να λάβεις υπόψη κάποια στοιχεία που θα σε βοηθήσουν στις δημόσιες αντιπαραθέσεις. Ας τα δούμε ένα ένα!

2. ΔΙΑΘΕΤΕΙΣ ΤΙΣ ΑΝΑΓΚΑΙΕΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΕΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ;

Όταν εμπλέκεσαι σε δημόσιες συζητήσεις είναι σημαντικό να κερδίσεις την αποδοχή και τον σεβασμό των συνομιλητών σου, αλλά και του ακροατηρίου που παρακολουθεί τη συζήτηση. Σε αντίθετη περίπτωση, η συζήτηση δεν θα έχει μεγάλη διάρκεια... Θέλεις να μάθεις πώς θα το πετύχεις αυτό; Εξασκώντας τις παρακάτω δεξιότητες, που θα σε βοηθήσουν να επικοινωνείς αποτελεσματικότερα.

▪ **Ενεργητική Ακρόαση**

Καταρχάς, είναι σημαντικό να μάθεις **να ακούς** (Karadüz, 2010), για να αποκτήσεις νέες γνώσεις και να αναπτύξεις συναισθηματικές και κοινωνικές σχέσεις. Πρόκειται για τη δεξιότητα της **ενεργητικής ακρόασης**. Αν ακούς προσεκτικά και ευγενικά τα επιχειρήματα των συμπαικτών/τριών σου (De Vito, 1995), θα κατανοείς καλύτερα, θα μπορείς να κρίνεις αντικειμενικά το περιεχόμενο όσων λέγονται, θα υποβάλεις τα κατάλληλα ερωτήματα και θα διατυπώνεις τα κατάλληλα αντεπιχειρήματα. **Πρώτα μαθαίνουμε να ακούμε και μετά να μιλάμε!**

Πηγή φωτο
<https://www.conduiraonline.com/index.php/detail/94-how-do-you-master-active-listening-skill>

▪ Φωνή

Στη συνέχεια, οφείλεις να προσέξεις το πιο σημαντικό εργαλείο που διαθέτεις στη διάρκεια της αντιλογίας. Τη **ΦΩΝΗ** σου! (Freeland, 2008, σσ. 3-4)

Ρύθμισες την **έντασή** της; Αν μιλάς πολύ σιγανά δεν θα ακούγεσαι και δεν θα πείσεις κανένα για όσα λες, αφού δεν θα μπορούν να σε παρακολουθήσουν. Αν πάλι, μιλάς πολύ δυνατά, θα κουράσεις ή θα εκνευρίσεις το ακροατήριο.

Πηγή φωτό:

<https://www.cleanpng.com/png-microphone-computer-icons-human-voice-sound-clip-a-773129/>

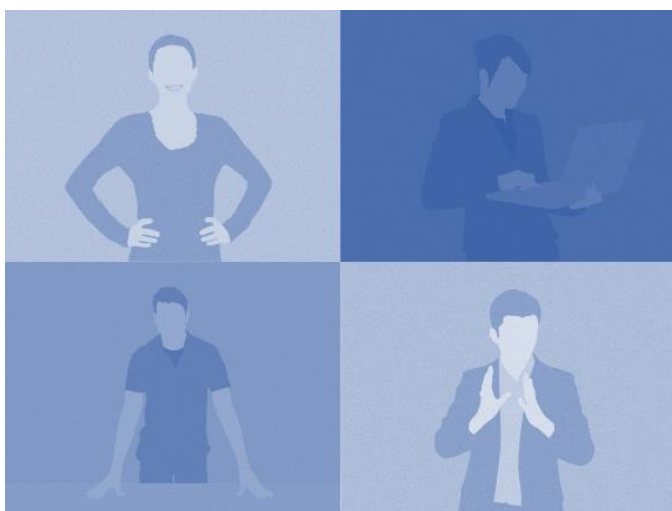
Προτίμησε να μιλάς με ζωντάνια αλλά όχι πολύ δυνατά!

▪ Επίσης, πρόσεξε τον **ρυθμό** της φωνής σου!

Είναι χρήσιμο άλλες φορές να μιλάς πιο αργά και άλλες πιο γρήγορα.

- Αν μιλάς πάντα με την ίδια ένταση και με τον ίδιο ρυθμό, θα γίνεις μονότονος! Οπότε, επιδίωξε να αλλάζεις τον τόνο της φωνής σου. Έτσι, θα πετύχεις τη **φωνητική ποικιλία**, που θα κερδίζει το ενδιαφέρον των ακροατών.
- Μερικές τελευταίες συμβουλές: πρόσεξε την άρθρωσή σου... να εκφέρεις ολόκληρους τους φθόγγους, καθαρά και ευδιάκριτα. Και... το πιο σημαντικό: να μιλάς φυσικά...

▪ Γλώσσα του σώματος

Ένα ακόμα πολύ χρήσιμο εργαλείο που διαθέτεις ως ομιλητής είναι το **σώμα** σου.

Να θυμάσαι ότι μεγάλη σημασία έχει η **στάση του σώματός** σου στην επικοινωνία (Patel, 2014).

Στέκεσαι με ίσια την πλάτη;

Το σώμα μεταφέρει την άνεση και την αυτοπεποίθηση που νιώθεις. Μην το ξεχνάς! Αν δεν

Πηγή φωτό: <https://99u.adobe.com/articles/19568/the-4-ways-you-can-use-body-language-to-your-advantage>

στέκεις ευθυτενής, δείχνοντας σταθερότητα, μεταφέρεις ανασφάλεια στο ακροατήριο για όσα λες!

▪ **Κινήσεις:** Καθώς μιλάς δημόσια, χρησιμοποιείς τα χέρια σου. Γιατί; Μα για να δυναμώνεις το μήνυμά σου. Για να το πετύχεις αυτό, είναι σκόπιμο οι κινήσεις των χεριών σου να είναι φυσικές και μετρημένες. Μην σηκώνεις τα χέρια πάνω από τους ώμους σου.

Εκφράσεις προσώπου: Την ώρα που μιλάς σκέψεις και συναισθήματα καθρεφτίζονται στο πρόσωπό σου. Είναι σημαντικό το πρόσωπό σου να μεταδίδει ζωντάνια χωρίς, ωστόσο, να γίνεσαι υπερβολικά εκφραστικός. Δεν βρίσκεσαι στο θέατρο. Οι εκφράσεις του προσώπου σου να είναι οι κατάλληλες για το περιεχόμενο της ομιλίας.

Οπτική επαφή: Όση ώρα μιλάς, είναι πολύ σημαντικό, ανάλογα με τη θέση σου, να διατηρείς οπτική επαφή τόσο με τον συνομιλητή σου όσο και με το ακροατήριο. Αλλιώς, σύντομα, δεν θα σε προσέχει κανείς, αν δεν διατηρήσεις με το βλέμμα σου την επαφή μαζί τους...

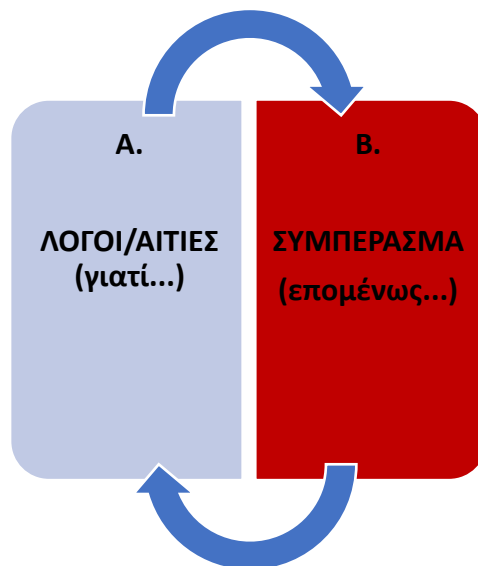

3. ΔΙΑΤΥΠΩΣΕΣ ΕΝΑ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑ;

Κατά τη συμμετοχή σου στις *Ιστορικές Αντιλογίες*, να θυμάσαι! Η ανταλλαγή επιχειρημάτων για ιστορικά ζητήματα δεν είναι μια εύκολη υπόθεση. Θα πρέπει να κρατάς σημαντική ισορροπία. Από τη μία πλευρά, θα αναζητάς τις αιτίες που εξηγούν γιατί π.χ. συνέβη ένα γεγονός, πώς συνδέεται με άλλα γεγονότα. Από την άλλη, θα ερμηνεύεις ποια ήταν η σημασία κάθε γεγονότος, ποιες αξίες το στήριξαν ή πώς αυτό το γεγονός επηρεάζει τη σύγχρονη πραγματικότητα, αφού όλοι οι ιστορικοί επηρεάζονται από τον τρόπο που σκέφτονται για τον κόσμο (Frankel, 1957, σσ. 13, 146). Εδώ, αναπόφευκτα, θα παρεμβαίνουν οι προσωπικές σου απόψεις, άλλοτε σωστές και άλλοτε λανθασμένες, τις οποίες θα επιδιώκεις να δαμάζεις αξιοποιώντας αξιόπιστα ιστορικά δεδομένα. Να θυμάσαι! Η εξήγηση και η ερμηνεία ενός ιστορικού γεγονότος είναι αναπόσπαστα συνδεδεμένες.

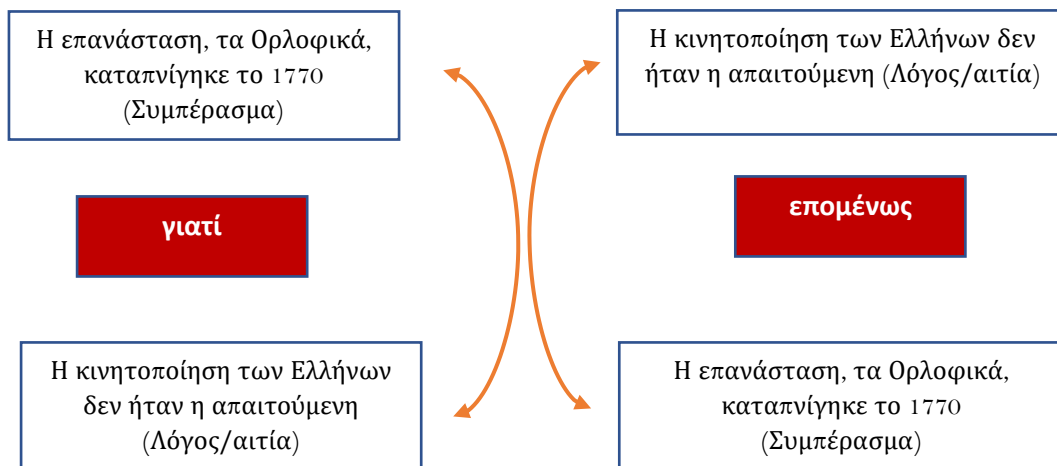
Καταρχάς, τα **ιστορικά επιχειρήματα**, όπως και όλα τα επιχειρήματα αναζητούν τις αιτίες/λόγους, τους παράγοντες που οδήγησαν σε ένα ιστορικό γεγονός ή μία ενέργεια είτε αυτή ήταν επιθυμητή είτε ανεπιθύμητη. Όπως συμβαίνει και με τα υπόλοιπα επιχειρήματα που χρησιμοποιείς, το ιστορικό επιχείρημα θα γεννηθεί στη σκέψη σου. Φαντάσου ότι καλείσαι να κάνεις μία διαδρομή. Μερικές φορές επιδιώκεις να αποδείξεις ότι ένα συμπέρασμα (μια πρόταση/επομένως...) ισχύει, ότι είναι αληθινό (B.), βασιζόμενος σε ορισμένους λόγους/αιτίες (γιατί...) (A.). Με το **συμπέρασμα** κάτι προτείνεις στους άλλους να κάνουν ή κάτι να πιστέψουν (Chapman, 2011;).

Άλλες φορές διαγράφεις την αντίστροφη πορεία. Σε αυτήν την περίπτωση, ξεκινώντας από τους λόγους/αιτίες (A.), επιδιώκεις να φτάσεις στο σημείο B. (στο **συμπέρασμα-επομένως**) (Σχήμα 1.). Με άλλα λόγια, για να οδηγηθείς στο συμπέρασμα (**επομένως**), μεσολαβούν κάποιοι λόγοι/αιτίες (**διότι, γιατί**). Ακολουθώντας είτε τη μία είτε την άλλη διαδρομή, προσπαθείς να εξηγήσεις ένα συγκεκριμένο ιστορικό γεγονός (Ringer, 1989). Ωστόσο, να θυμάσαι, ότι συχνά οι ιστορικές εξηγήσεις δεν παρουσιάζουν την απόλυτη αλήθεια, αλλά τις πιο σημαντικές πλευρές της (Frankel, 1957, σ. 139).

Σχήμα 1: Το επιχείρημα ως προϊόν συλλογιστικής

Δες ένα σχετικό παράδειγμα ιστορικής εξήγησης (Σχήμα 2):

Σχήμα 2: Η σχέση αιτίας-συμπεράσματος και συμπεράσματος-αιτίας

Είναι πολύ σημαντικό να κατανοήσεις τη διαφορά ανάμεσα στους λόγους/αιτίες και το συμπέρασμα, που συνθέτουν ένα ιστορικό επιχείρημα. Συγκεκριμένα, θα πρέπει να κατανοήσεις:

- α) ποιο είναι το συμπέρασμα στο οποίο σε οδηγούν οι συγκεκριμένοι/ες λόγοι/αιτίες που χρησιμοποιείς;
- β) Ποιοι/ες λόγοι/αιτίες σε οδηγούν σε αυτό το συμπέρασμα;
- γ) Είναι λογικές οι αιτίες που χρησιμοποιείς;
- δ) Πόσο 'ταιριάζουν' οι λόγοι/αιτίες που χρησιμοποιείς με το συμπέρασμα στο οποίο θέλεις να οδηγηθείς;
- ε) Είναι οι αιτίες που χρησιμοποιείς οι πιο σημαντικές, για να υποστηρίξουν το συμπέρασμα;

Αν μπορείς να διακρίνεις το συμπέρασμα ενός επιχειρήματος και τους λόγους/αιτίες που στηρίζουν το συμπέρασμα, μπορείς, στη συνέχεια, να προχωρήσεις στην αξιολόγησή του. Στο παράδειγμα του Σχήματος 2, η αιτία είναι λογική, είναι κατάλληλη και σημαντική, για να στηρίξει το συμπέρασμα, αφού μια επανάσταση προϋποθέτει μια γενικευμένη εξέγερση. Ωστόσο, θα μπορούσαν να ανευρεθούν και άλλοι λόγοι/αιτίες, που οδήγησαν στην αποτυχία της εξέγερσης. Σε αυτό το παράδειγμα, έχουμε τον συνηθισμένο τύπο επιχειρήματος που χρησιμοποιείται: από την αιτία προχωρούμε στο αποτέλεσμα.

Ένα επιχειρηματολογικό μοντέλο, το οποίο μπορεί να φανεί χρήσιμο για να χτίσεις τα ιστορικά επιχειρήματα είναι το διαδικαστικό επιχειρηματολογικό

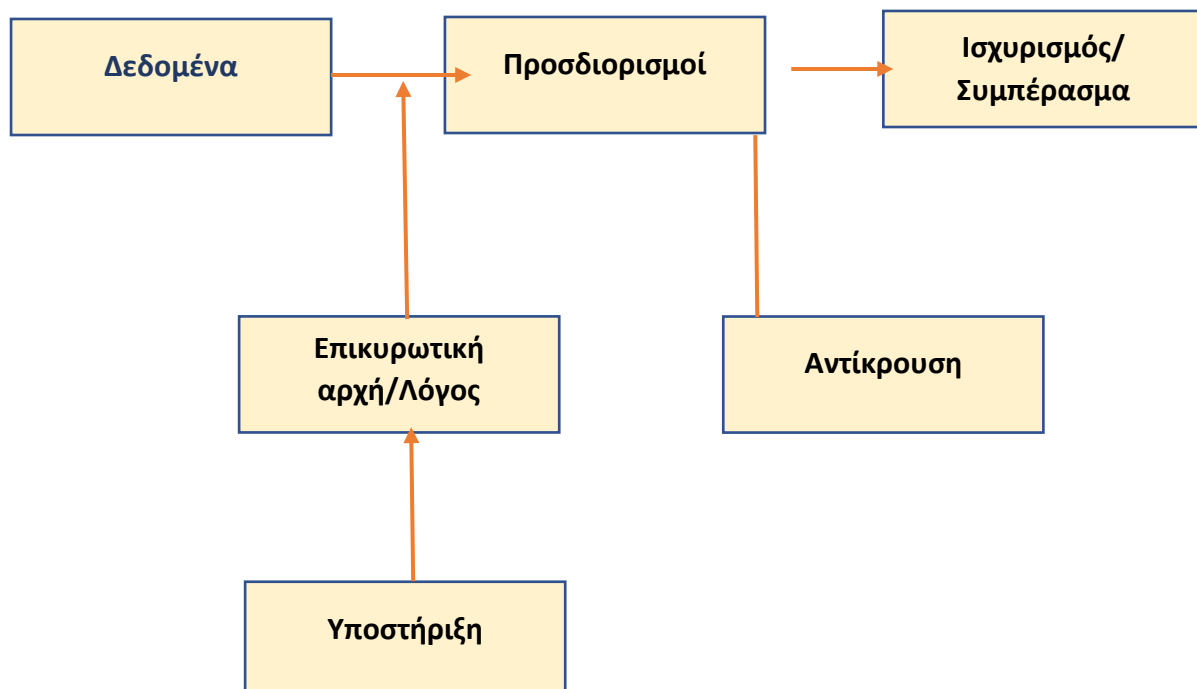
μοντέλο του Stephen Toulmin (1958). Σύμφωνα με τον Stephen Toulmin, το επιχείρημα είναι η λογική μετάβαση από συγκεκριμένα δεδομένα σε έναν ισχυρισμό, σε μια θέση, χρησιμοποιώντας μια επικυρωτική αρχή, που επιβεβαιώνει την κίνηση αυτή.

Ας δούμε και τα δομικά στοιχεία του μοντέλου:

Ο όρος **δεδομένα** περιγράφει τις πληροφορίες που υποστηρίζουν τον ισχυρισμό/συμπέρασμα βάσει όσων ήδη γνωρίζεις. Ειδικότερα, τα δεδομένα αφορούν γεγονότα, ενέργειες, περιστατικά τα οποία έχουν συμβεί ή/και καταγραφεί σε ιστορικά έγγραφα ή/και μαρτυρίες. Σε κάθε περίπτωση είναι τα γεγονότα, οι πληροφορίες, που σε βάζουν σε σκέψη, ώστε να οδηγηθείς στο συμπέρασμα. Ή είναι τα στοιχεία που επιβεβαιώνουν τη συλλογιστική σου.

Ο όρος **προσδιορισμοί** περιγράφει τις λέξεις ή φράσεις που επηρεάζουν τη βεβαιότητα ή την ακρίβεια με την οποία αποδίδεται ο ισχυρισμός/συμπέρασμα (π.χ. *σίγουρα, αδιαμφισβήτητα, πιθανόν, ίσως κ.ά.*).

Ο όρος **επικυρωτική αρχή** περιγράφει τη σχέση ανάμεσα στα δεδομένα και στο συμπέρασμα (θεωρία, αιτία/λόγος, θεμελιώδης αρχή).

Σχήμα 3: Το διαδικαστικό επιχειρηματολογικό μοντέλο του Stephen Toulmin (1958)

Ο όρος **υποστήριξη** αποδίδει τις περαιτέρω πληροφορίες (αποδείξεις) που ενδυναμώνουν την εγκυρότητα της επικυρωτικής αρχής.

Ο όρος **αντίκρουση** περιγράφει τις περιστάσεις κάτω από τις οποίες τα δεδομένα ή η επικυρωτική αρχή δεν είναι αξιόπιστα. Συνεπώς, το επιχείρημα ενδέχεται να μην είναι ορθό.

Ο Stephen Toulmin προτείνει 5 κριτικές ερωτήσεις που μας βοηθούν να χτίσουμε καλύτερα τα επιχειρήματά μας:

- 1) Σε ποιες πληροφορίες βασίζεται το επιχείρημά σου; (πληροφορίες)
- 2) Πώς δικαιολογείς το πέρασμα από τις πληροφορίες σε αυτό το συμπέρασμα, σε αυτόν τον ισχυρισμό; (επικυρωτική αρχή/λόγοι)
- 3) Είναι πράγματι ασφαλές το πέρασμα; (υποστήριξη συμπεράσματος με περισσότερα αποδεικτικά στοιχεία)
- 4) Πόσο 'ισχυρή' είναι η θέση σου; (προσδιορισμοί).
- 5) Ποιες είναι οι πιθανότητες ανατροπής του επιχειρήματος; (Αντίκρουση) (Toulmin et al., 1979, 25-7, 70; Εγγλέζου, 2014, 80-1).

Ας προχωρήσουμε τώρα, για να δούμε πώς θα δημιουργείς ισχυρά επιχειρήματα με τη χρήση αποδείξεων (υποστήριξη).

4. ΕΝΔΥΝΑΜΩΣΕΣ ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑ ΜΕ ΑΠΟΔΕΙΞΕΙΣ;

«Το αντικείμενο της ιστορίας δεν είναι το παρελθόν αυτούσιο, αλλά το παρελθόν για το οποίο διαθέτουμε ιστορικές αποδείξεις».
(Robin, George Collingwood)

Ένας ιστορικός μελετητής είναι **ερευνητής**. Με άλλα λόγια, μελετά προσεκτικά και εκτεταμένα κάθε σκοτεινή γωνία του ιστορικού θέματος που επιδιώκει να ερμηνεύσει. Με τον τρόπο αυτό μαθαίνει περισσότερα στοιχεία για το θέμα που τον απασχολεί και το κατανοεί βαθύτερα.

Πηγή φωτό

<https://www.history.hku.hk/courses/cchu9003/lecture09.html>

Κατά την έρευνα, αυτό που τον απασχολεί, κυρίως, είναι η συλλογή **αποδείξεων**. Πρόκειται για ιστορικά μνημεία, αγάλματα, έγγραφα, επίσημα αρχεία, άρθρα εφημερίδων, μαρτυρίες, φωτογραφίες, ιστορικά παραδείγματα κ.ά., τα οποία αναδεικνύουν με μεγαλύτερη εγκυρότητα και αντικειμενικότητα κάποιο ιστορικό γεγονός ή κάποια ερμηνεία για αυτό το γεγονός. Με αυτόν τον τρόπο, ο ιστορικός μελετητής ενδυναμώνει τη συλλογιστική και το επιχειρήμά του (Collingwood, 1943; Hexter, 1971). Για παράδειγμα, στο απόσπασμα που ακολουθεί, ο συγγραφέας, Λευτέρης Παπακώστας υποστηρίζει ότι ο Ιωάννης Καποδίστριας θα μπορούσε να είχε αποτρέψει τη δολοφονία του, εφόσον γνώριζε τις επιδιώξεις των πολιτικών αντιπάλων του. Προς απόδειξη του ισχυρισμού του, επικαλείται την ακόλουθη ιστορική πηγή του Διονυσίου Κόκκινου:

«Ο Καποδίστριας θα μπορούσε να είχε αποτρέψει τη δολοφονία του (συμπέρασμα), γιατί γνώριζε τις επιδιώξεις των πολιτικών αντιπάλων του (λόγος/αιτία). Όπως μάλιστα αναφέρει ο Διονύσιος Κόκκινος στην *Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης* (τόμος 6, σ. 677), όταν τον ενημέρωσαν σχετικά με αυτήν την πιθανότητα, απάντησε: «Η Θεία Πρόνοια αγρυπνεί επί του Κυβερνήτου της Ελλάδος. Θα σεβαστούν τας λευκάς μου τρίχας».

Στην ίδια πηγή αναφέρεται ότι ο μετέπειτα δολοφόνος του, Γεώργιος Μαυρομιχάλης, σε συζήτηση που είχε με τον Πάνο Ράγκο του αποκάλυψε την πρόθεσή του να δολοφονήσει τον Καποδίστρια, διότι κρατούσε τον πατέρα του στη φυλακή και τον παρακάλεσε να το μεταφέρει στον Κυβερνήτη που ήταν φίλος του, όπως και έγινε. Όμως και πάλι, ο Καποδίστριας δεν έδειξε να συγκινείται...».

Λευτέρης Παπακώστας (2017). Ένας Κυβερνήτης για την Ελλάδα.

Μια τέτοια πηγή θα μπορούσε να υποστηρίξει δύο διαφορετικές ερμηνείες σχετικά με τη στάση του Καποδίστρια: ή ότι ο Καποδίστριας ήταν πολύ γενναίος ή ότι ήταν ασυμβίβαστος με τους πολιτικούς του αντιπάλους. Το λέμε και πάλι... Η ερμηνεία και η εξήγηση των ιστορικών γεγονότων δεν μένει πάντα ίδια στο πέρασμα του χρόνου. Πολλές φορές, οι ιστορικοί αλλάζουν την ερμηνεία διαφόρων γεγονότων, γιατί ανακαλύπτουν νέες πηγές, άρα νέες αποδείξεις, που στηρίζουν τα συμπεράσματά τους. Επομένως, αλλάζει και ο τρόπος που οι ιστορικοί ερμηνεύουν τα γεγονότα. **Όμως, χρειάζεται προσοχή!**

Για να γίνει αυτό οι ιστορικοί θα πρέπει:

- να είναι σίγουροι ότι οι πηγές που χρησιμοποιούν είναι αξιόπιστες, ότι δεν είναι ψεύτικες,
- να συγκρίνουν τις πηγές με άλλες, για να βγάλουν ασφαλή συμπεράσματα,

- να τοποθετήσουν και να εξετάσουν τις αποδείξεις σε σχέση με την εποχή στην οποία αναφέρονται,
- να συνυπολογίσουν διαφορετικές απόψεις και ερμηνείες σχετικά με το θέμα και
- να αναζητήσουν πολλές πιθανές αιτίες για να ερμηνεύσουν ένα ιστορικό ζήτημα (Carr, 1961; Mink, 1987).

Τι να προσέξεις ακόμα, όταν θα χρησιμοποιείς πηγές στις Δράσεις Ιστορικής Αντιλογίας:

- Μην χρησιμοποιήσεις το αποδεικτικό υλικό με τρόπο επιλεκτικό και αποσπασματικό.
- Μην διαστρεβλώσεις τις πληροφορίες!
- Μπορείς να συνοψίσεις τις αποδείξεις, προκειμένου να αποφύγεις τις λεπτομέρειες, αλλά να νιώθεις σίγουρος/η πως μπορείς να αναπτύξεις το θέμα σε περίπτωση που σου ζητηθεί.
- Μην παρουσιάζεις αποδεικτικές πληροφορίες που δεν είναι σχετικές με το θέμα που εξετάζεις.
- Οι λόγοι/αιτίες που θα δίνεις για να στηρίξεις το συμπέρασμά σου, θα πρέπει να βασίζονται σε αποδείξεις και όχι σε υποθέσεις!
- Όταν διατυπώνεις τα ιστορικά επιχειρήματα, θα πρέπει να είναι κατανοητό πού σταματά η δική σου εξήγηση και ποιες είναι οι αποδείξεις που χρησιμοποιείς.
- Όταν αντικρούεις τα επιχειρήματα άλλων με τη χρήση αποδείξεων, είναι πολύ σημαντικό τα επιχειρήματα που χρησιμοποιείς να συνδέονται με τις αντίθετες ιδέες που έχουν διατυπωθεί.

5. ΠΩΣ ΑΠΟΤΙΜΑΣ ΕΝΑ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑ;

Αν οι λόγοι που έχουν δοθεί για να στηριχθεί το συμπέρασμα ενός ιστορικού επιχειρήματος, σε οδηγούν να σχηματίσεις ένα διαφορετικό, εναλλακτικό συμπέρασμα, τότε σημαίνει πως το αρχικό ιστορικό επιχείρημα που δόθηκε είναι αμφιλεγόμενο. Έτσι, γεννιούνται οι ιστορικές αντιλογίες.

Επίσης, είναι σημαντικό να υποβάλεις ερωτήσεις σχετικά με τη δομή κάθε ιστορικού επιχειρήματος. Είναι η δομή του λογική; Μήπως τα γεγονότα που παρουσιάζονται μπορούν να ερμηνευτούν με διαφορετικό τρόπο και να σε οδηγήσουν σε διαφορετικό συμπέρασμα;

Πηγή φωτό: <https://www.thoughtco.com/what-is-conclusion-argument-1689783>

Σε αυτήν την περίπτωση είναι χρήσιμο να διατυπώνονται **διευκρινιστικές ερωτήσεις**: πώς..., γιατί..., ποιος..., πόσοι..., πότε... κτλ., για να αναζητηθούν περισσότερες εξηγήσεις ή αποδεικτικά στοιχεία που δικαιολογούν το αντίθετο συμπέρασμα.

Είναι συνηθισμένο φαινόμενο όσοι συνομιλούν για ιστορικά θέματα να διαφωνούν μεταξύ τους. Όπως είπαμε, κάθε ιστορικό γεγονός μπορεί να ερμηνευτεί με διαφορετικό τρόπο. Άλλες φορές ανακαλύπτονται νέες πηγές, με αποτέλεσμα να δίνεται μια νέα ερμηνεία στο γεγονός. Σε αυτήν την περίπτωση, οι ιστορικοί αλλά και όσοι συζητούν ιστορικά ζητήματα διαπραγματεύονται «αντικρουόμενες εξηγήσεις και ερμηνείες του παρελθόντος» (Coffin, 2006, σ. 67). Πώς το πετυχαίνουν αυτό; Προσπαθώντας να **αμφισβητήσουν** ή να **διαψεύσουν** το/α επιχείρημα/τα των συνομιλητών τους.

Αν βρεθείς σε αντίστοιχη θέση και αισθανθείς ότι το ιστορικό σου επιχείρημα βάλλεται, μπορείς να ακολουθήσεις μία από τις ακόλουθες στρατηγικές: α) προσπάθησε να **υπερασπίσεις τη θέση σου** δίνοντας

περισσότερα αποδεικτικά στοιχεία ή β) επιδίωξε να **διαψεύσεις την εγκυρότητα** του προτεινόμενου νέου συλλογισμού ή των νέων αποδεικτικών στοιχείων που δίνονται. Στην πρώτη περίπτωση, προσπαθείς να **αντικρούσεις** το αντίπαλο ιστορικό επιχείρημα ενδυναμώνοντας το δικό σου επιχείρημα. Στη δεύτερη περίπτωση, επιχειρείς να κάνεις **ανασκευή** του αντίπαλου ιστορικού επιχειρήματος,

να αποδείξεις δηλαδή ότι είναι ψευδές.

Πηγή: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2019/mar/28/confronting-racism-is-not-about-the-needs-and-feelings-of-white-people>

6. ΚΙ ΑΝ ΔΙΑΦΩΝΕΙΣ ΜΕ ΕΝΑ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑ;

Και εδώ, επομένως, διατυπώνεται μια **δίπλευρη μορφή επιχειρηματολογίας**, η οποία μπορεί να υποστηριχθεί από το επιχειρηματολογικό μοντέλο του Toulmin και όλων των στοιχείων που το συνθέτουν (Monte-Sano & Allen, 2019, σ. 1386). Αν βρεθείς στη θέση να αντικρούσεις ένα επιχείρημα, είναι χρήσιμο να ακολουθήσεις τα ακόλουθα τέσσερα βήματα στο πλαίσιο των *Ιστορικών Αντιλογιών*:

Βήμα πρώτο	Τι είπαν...
Βήμα δεύτερο	Γιατί είναι λάθος / ανακριβές κ.ά ...
Βήμα τρίτο	Τι λέμε/προτείνουμε...
Βήμα τέταρτο	Γιατί είναι σωστό...

Σχήμα 4: Εσωτερική δομή της αντίκρουσης (Βλ. Quinn, 2005:123)

7. ΑΣ ΔΟΥΜΕ ΕΝΑ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΑΝΤΙΛΟΓΙΑΣ

Φωτογραφία: Η Σχολή των Αθηνών-Ραφαήλ

Για να κατανοήσεις περισσότερο όσα συζητήσαμε μέχρι τώρα, θα δούμε ένα παράδειγμα. Είναι ένα παράδειγμα το οποίο διδάσκονται πολλοί/ές μαθητές/τριες στην Αγγλία, όταν επιχειρούν να ασχοληθούν με τα ιστορικά επιχειρήματα. Αυτό το παράδειγμα αναφέρεται στην ιστορική περίοδο της ναζιστικής Γερμανίας. Το υλικό έχει αντληθεί από το ιστορικό ντοκυμαντέρ

του BBC «Οι Ναζί: Μια προειδοποίηση από την ιστορία» (BBC Documentary. Laurence Rees- The Nazis: A warning from history, 1997) ([https:// www.youtube.com/ watch?v =P1CXWhuly-E](https://www.youtube.com/watch?v=P1CXWhuly-E)). Σύμφωνα με το παράδειγμα αυτό, η διαφωνία μεταξύ ιστορικών αφορά την ερμηνεία τους για το αν οι Ναζί διακυβέρνησαν την Γερμανία στο διάστημα μεταξύ 1933-1945 μέσω του ‘φόβου’ ή με την ‘συγκατάθεση’ των Γερμανών πολιτών.

Πίνακας: Otto Dix

Ας δούμε πώς ένας ιστορικός, ο Robert Gellately ‘χτίζει’ με το επιχείρημά του την ερμηνεία για το ναζιστικό καθεστώς και την Γκεστάπο (πρόκειται για τη μυστική κρατική αστυνομία της ναζιστικής Γερμανίας) στο πλαίσιο της παρουσίας του στο προαναφερθέν ντοκυμαντέρ.

Αφηγητής:

Μόλις πρόσφατα μελετήθηκαν τα ιστορικά αρχεία της Γκεστάπο στην πόλη Βύρτσμπουργκ. Εκπλήσσει η εικόνα που αναδύεται σχετικά με τον τρόπο που λειτούργησε η Γκεστάπο. Διαπιστώθηκε ότι, αντί να υπάρχει ένας αξιωματικός της Γκεστάπο σε κάθε γωνία, υπήρχαν μόνο 28 μυστικοί αξιωματούχοι της Γκεστάπο για ολόκληρη την επαρχία Βύρτσμπουργκ, με πληθυσμό περίπου ενός εκατομμυρίου κατοίκων.

Ιστορικός R. Gellately:

Πιστεύω ότι η Γκεστάπο δεν θα μπορούσε να λειτουργήσει χωρίς τη συνεργασία των Γερμανών πολιτών. Με αυτό εννοώ ότι θα τους ήταν δομικά αδύνατο να το κάνουν. Πολύ απλά, δεν υπήρχαν αρκετοί αξιωματούχοι της Γκεστάπο, ώστε να περιφέρονται. Περίπου το 80%-90% των εγκλημάτων που αναφέρονταν στην Γκεστάπο προέρχονταν από συνηθισμένους πολίτες. Το κύριο έργο της Γκεστάπο ήταν να οργανώσουν τις καταγγελίες. Αυτό δείχνει να ήταν η κύρια ενασχόληση.

Ποια είναι τα **γεγονότα** που απορρέουν από τις παραπάνω τοποθετήσεις; Ας τα αναλύσουμε:

1. Μόλις πρόσφατα μελετήθηκαν τα αρχεία της Γκεστάπο στην επαρχία Βύρτσμπουργκ.	2. Ενδιαφέροντα ευρήματα σχετικά με τον τρόπο λειτουργίας της Γκεστάπο στην επαρχία Βύρτσμπουργκ αναδύθηκαν, όταν βρέθηκαν τα αρχεία αυτά.	3. Οι αξιωματούχοι της Γκεστάπο ήταν λίγοι σε αριθμό.
4. Υπήρχαν μόνο είκοσι οχτώ (28) αξιωματούχοι της Γκεστάπο σε όλη την επαρχία Βύρτσμπουργκ του ενός εκατομμυρίου ανθρώπων.	5. Η Γκεστάπο δεν θα μπορούσε να λειτουργήσει χωρίς τη συνεργασία των Γερμανών πολιτών.	6. Πολύ απλά, δεν υπήρχαν αρκετοί αξιωματούχοι της Γκεστάπο, ώστε να περιφέρονται.
7. Περίπου το 80%-90% των εγκλημάτων που αναφέρονταν στην Γκεστάπο προέρχονταν από συνηθισμένοι πολίτες.	ΑΛΗΘΙΝΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ	8. Το κύριο έργο της Γκεστάπο ήταν να οργανώσουν τις καταγγελίες.

Όπως γίνεται κατανοητό κατά την ανάλυση και αξιολόγηση αυτών των γεγονότων προκύπτουν πολλές ερωτήσεις, οι οποίες μπορεί να προβληματίσουν τους ιστορικούς. Αναφέρονται, ενδεικτικά, βάσει της ακόλουθης πηγής: (https://www.youtube.com/watch?time_continue=41&v=SUI9H9VT1kU&feature=emb_title):

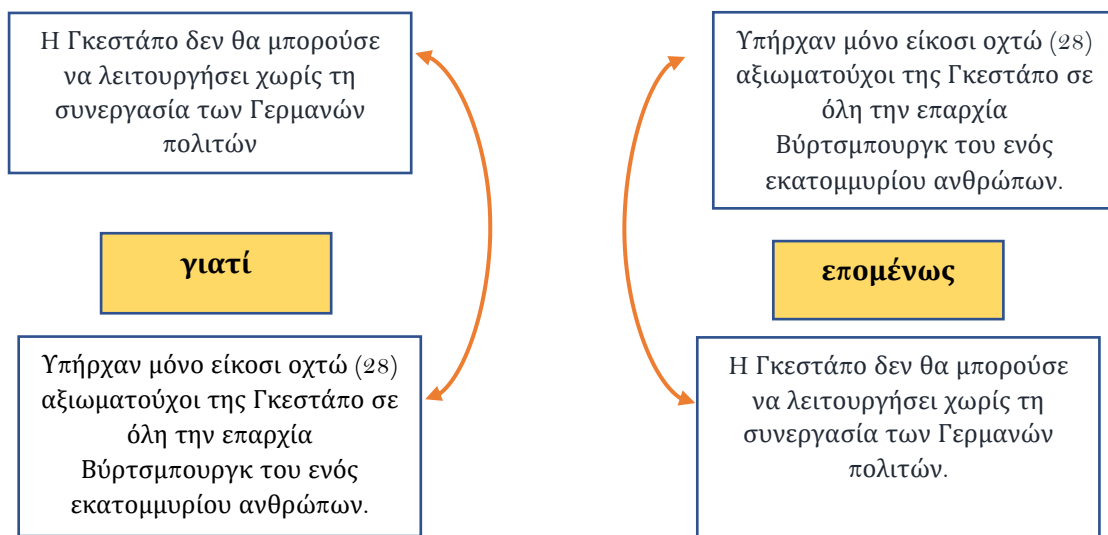
- Μήπως οι πολίτες υποστήριξαν τη Γκεστάπο με τη συγκατάθεσή τους;
- Μήπως γι' αυτό υπήρχαν μόνο 28 αξιωματούχοι της Γκεστάπο στην πόλη;
- Πόσοι αξιωματούχοι θα χρειάζονταν, για να ελεγχθεί μια επαρχία ενός εκατομμυρίου ατόμων;
- Πόσο σημαντικό είναι ότι η Γκεστάπο ήταν μυστική αστυνομία;
- Μήπως αυτό επηρεάζει το συμπέρασμα;
- Τι θα μπορούσε να οδηγεί συνηθισμένους ανθρώπους να καταγγέλουν τους άλλους στη μυστική αστυνομία;
- Τι πιθανά κίνητρα είχαν; κ.ά.

Τα παραπάνω γεγονότα μπορούν να ερμηνευτούν με δύο διαφορετικούς τρόπους και να εξαχθούν δύο διαφορετικά ιστορικά επιχειρήματα:

Επιχείρημα 1^ο	Οι Ναζί διακυβέρνησαν τους Γερμανούς με τον εκφοβισμό (συμπέρασμα), γιατί η αίσθηση ότι παρακολουθούνταν συνεχώς από τη μυστική αστυνομία τους τρόμαζε και τους ωθούσε να καταδίδουν άλλους πολίτες (λόγος/αιτία).
Επιχείρημα 2^ο	Οι Ναζί διακυβέρνησαν με τη συγκατάθεση των Γερμανών πολιτών (συμπέρασμα), αφού υπήρχαν λίγοι μυστικοί αστυνομικοί για να τους παρακολουθούν (λόγος/αιτία).

Ας δούμε τη δομή της συλλογιστικής που στηρίζει το επιχείρημα του ιστορικού R. Gellately:

Σχήμα 4: Η δομή του ιστορικού επιχειρήματος του R. Gellately

Το συμπέρασμα του ιστορικού Robert Gellately δείχνει να είναι αμφιλεγόμενο (οι Γερμανοί πολίτες συνεργάστηκαν), καθώς προκύπτει ένα δεύτερο συμπέρασμα (οι Γερμανοί πολίτες ήταν τρομοκρατημένοι). Πώς θα μπορούσαμε να αντικρούσουμε αυτό το επιχείρημα; Υποβάλλοντας, καταρχάς, κάποιο **κριτικό ερώτημα**, όπως το ακόλουθο:

- Υπάρχουν πηγές που επιβεβαιώνουν ότι οι Γερμανοί πολίτες της επαρχίας Βύρτσμπουργκ γνώριζαν ότι υπήρχαν μόνο 28 επίσημοι αξιωματούχοι της Γκεστάπο;

Αν δεν υπάρχουν, τότε αναδεικνύεται η αδυναμία της ιστορικής εξήγησης, αφού το συμπέρασμα βασίζεται σε μια υπόθεση και όχι σε αποδεικτικά στοιχεία.

Τότε, μπορούμε, ακολουθώντας τη μεθοδολογία των τεσσάρων (4) βημάτων, που προαναφέραμε, να αντικρούσουμε το επιχείρημα του R. Gellately ως εξής:

Βήμα πρώτο	Είπατε ότι οι Γερμανοί πολίτες συνεργάστηκαν με την Γκεστάπο...
Βήμα δεύτερο	Όμως κάτι τέτοιο είναι ανακριβές, γιατί δεν υπάρχουν οι ιστορικές πηγές, οι οποίες το αποδεικνύουν.
Βήμα τρίτο	Αντίθετα, υποστηρίζω ότι οι Γερμανοί πολίτες είχαν αναγκαστεί να συνεργαστούν λόγω πανικού...
Βήμα τέταρτο	Αφού δεν γνώριζαν το μέγεθος της δύναμης της μυστικής αστυνομίας της Γκεστάπο.

Βέβαια, από εδώ και πέρα ανοίγει ένας κύκλος νέων ερωτήσεων με ηθικές, φιλοσοφικές και άλλου τύπου διαστάσεις, που θα ενδυναμώσουν την ερμηνεία του γεγονότος προς διαφορετικές κατευθύνσεις. Για παράδειγμα: *Τι σημαίνει 'συνεργασία'; Κάτω από ποιες συνθήκες λειτουργεί; Πόσο ηθικό είναι να καταγγέλεις συνανθρώπους υπό το καθεστώς φόβου; Ποια είναι τα όρια του φόβου που δικαιολογούν μια τέτοια καταγγελία; κ.ά.*

Όπως γίνεται αντιληπτό, τέτοιου είδους ερωτήματα αναπτύσσουν την **κριτική σκέψη** των μαθητών/τριών. Επίσης, αναδεικνύουν τον κεντρικό ρόλο των επιχειρημάτων στη διδασκαλία της ιστορίας, αλλά και τη δυσκολία που υπάρχει για τη σύσταση ορθών ιστορικών επιχειρημάτων, όταν τα ίδια δεδομένα μπορούν να ερμηνευτούν με διαφορετικό τρόπο ή να ερμηνευτούν διαφορετικά μέσα σε ένα σύγχρονο κοινωνικο-πολιτικό πλαίσιο. Τέλος, όταν εκφράζουμε τα επιχειρήματά μας οφείλουμε να έχουμε κατανοήσει το ιστορικό πλαίσιο της εποχής που εξετάζουμε και να μεταφερόμαστε σε αυτό, για να ερμηνεύσουμε τα ιστορικά γεγονότα. Όταν μιλάμε για ιστορικό πλαίσιο, εννοούμε τις «κοινωνικές, θρησκευτικές, οικονομικές και πολιτικές συνθήκες, που επικρατούσαν τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο στο συγκεκριμένο μέρος» (Fleming, 2020).

8. ΜΟΝΤΕΛΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ-ΑΝΤΙΛΟΓΙΑΣ ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ ΚΑΙ ΛΥΚΕΙΟΥ

8.1. Ιστορικές αντιλογίες για το 1821

Στο πλαίσιο του προγράμματος Δράσεις *Ιστορικής Αντιλογίας για την Επανάσταση του 1821*, οι μαθητές/τριες θα εμπλακούν στη διαδικασία ανταλλαγής επιχειρημάτων αναφορικά με ιστορικά ζητήματα, που επιδέχονται διαφορετικές ερμηνείες. Μια τέτοια προσπάθεια προϋποθέτει τη διάδραση με τους υπόλοιπους συμμαθητές (στην τάξη) ή με το ακροατήριο (στην τελική εκδήλωση) μέσω της ανταλλαγής ερωτήσεων και απαντήσεων σε παραλλαγή αντιλογίας τύπου ‘πάνελ’ (panel debate) (The California High Speech Association’s Curriculum Committee, 2004). Στόχος της ιστορικής αντιλογίας είναι η παρουσίαση αντιθετικών απόψεων για το θέμα, με στόχο την ουσιαστική και πολυεπίπεδη κατανόησή του. Με τον τρόπο αυτό, θα διευρυνθούν οι ιστορικές γνώσεις των μαθητών/τριών και θα ενδυναμωθεί η κατανόηση της πολύπλοκης φύσης των ιστορικών ζητημάτων. Η διεξαγωγή των *Ιστορικών Αντιλογιών για την Επανάσταση του 1821* για μαθητές/τριες Γυμνασίου και Λυκείου θα αναπτυχθεί σε τρεις φάσεις υλοποίησης, οι οποίες περιγράφονται αναλυτικά παρακάτω.

8.2. Α΄Φάση – Προετοιμασία της Ιστορικής Αντιλογίας

Διάρκεια: 90΄λεπτά (2 διδακτικές ώρες)

Στο πλαίσιο αυτό επιδιώκονται: α) η παρουσίαση του προγράμματος και του σκοπού του, β) η αρχική προσέγγιση του ιστορικού θέματος που θα μελετηθεί από τους/τις μαθητές/τριες και γ) η εξοικείωση με τους κανόνες διεξαγωγής της ιστορικής αντιλογίας βάσει του μοντέλου *Ιστορικές Αντιλογίες για το 1821*.

Καταρχάς, οι μαθητές/τριες θα ενημερωθούν από την/τον υπεύθυνη/ο εκπαιδευτικό του προγράμματος για το ευρύτερο ιστορικό πλαίσιο της Επανάστασης 1821, ώστε να ενταχθούν οι δράσεις ιστορικής αντιλογίας στη «Μεγάλη Εικόνα» της εποχής (15΄λεπτά).

Στη συνέχεια, θα παρουσιαστούν στους/στις μαθητές/τριες τα προσφερόμενα θέματα ιστορικών αντιλογιών. Κατόπιν ψηφοφορίας με ανάταση των χεριών, οι μαθητές/τριες θα επιλέξουν ποιο από αυτά θα αποτελέσει το αντικείμενο της ιστορικής αντιλογίας την οποία θα πραγματοποιήσουν (15'). Μετά από την επιλογή του θέματος, θα δοθεί σε κάθε μαθητή/τρια, προς μελέτη του θέματος, το σύνολο των σχετικών ιστορικών πηγών και θα τονιστεί από την/τον εκπαιδευτικό η ανάγκη ανεύρεσης επιχειρημάτων τόσο υπέρ όσο και κατά του θέματος από όλους. Στη συνέχεια, οι μαθητές/τριες, αφού χωριστούν σε ισάριθμες ομάδες, ανάλογα με τον αριθμό των μαθητών κάθε τάξης, θα έρθουν σε μια πρώτη προσωπική διερευνητική επαφή ο καθένας με μία από τις προτεινόμενες πηγές (10' λεπτά). Η πηγή αυτή μοιράζεται τυχαία στους/στις μαθητές/τριες από την/τον εκπαιδευτικό. Πιθανόν, η ίδια πηγή να μελετηθεί και από περισσότερους από έναν/μία μαθητές/τριες.

Αφού ολοκληρωθεί αυτή η διαδικασία, θα ακολουθήσει *διαλογική συζήτηση* μεταξύ των μαθητών/τριών κάθε ομάδας. Στο πλαίσιο αυτό, επιδιώκεται να καταγραφούν σε χαρτιά τύπου A4 που θα έχει ο/η γραμματέας της κάθε ομάδας: α) οι **κύριες επιχειρηματολογικές θέσεις υπέρ και κατά του θέματος**, που αναδύθηκαν μέσα από τη μελέτη των πηγών, καθώς και

β) να συζητηθεί ποια εμφανιζόμενα **αποδεικτικά στοιχεία** ενισχύουν αυτή τη θέση (διάρκεια 15' λεπτά). Κατά τη διάρκεια αυτού του χρονικού διαστήματος, η/ο εκπαιδευτικός μπορεί να περιφέρεται ανάμεσα στις ομάδες, να επιλύει απορίες, να δίνει διευκρινίσεις κ.ά.

Στη συνέχεια, θα ακολουθήσει διαλογική συζήτηση όλων των ομάδων των μαθητών/τριών με τον συντονισμό της/του εκπαιδευτικού. Στο πλαίσιο αυτής της συζήτησης, θα αναδυθεί το σύνολο των επιχειρηματολογικών θέσεων Υπέρ και Κατά του θέματος. Επίσης, θα μπορούσε να γίνει αναφορά και να συζητηθούν και άλλες διαστάσεις του θέματος ή των πηγών: π.χ. αναφορά στον δημιουργό κάθε πηγής, στο ακροατήριο που απευθυνόταν το συγκεκριμένο έγγραφο τη συγκεκριμένη ιστορική περίοδο, σε πιθανές κοινωνικές, πολιτικές, οικονομικές, θρησκευτικές παραμέτρους, που επηρέασαν τη συγγραφή κ.ά. Επίσης, θα μπορούσε να αποτιμηθεί από τους μαθητές αν και γιατί κρίνουν αυτή την πηγή σημαντική για την αποτελεσματικότερη κατανόηση του εξεταζόμενου θέματος (διάρκεια διαλογικής συζήτησης 20' λεπτά).

Τέλος, η/ο εκπαιδευτικός θα παρουσιάσει στους μαθητές το μοντέλο των *Ιστορικών Αντιλογιών για το 1821*, τους κανόνες και τον ρόλο που θα διαδραματίσουν οι μαθητές/τριες ως ομιλητές/τριες και ακροατήριο (διάρκεια 15'λεπτά). Η επιλογή της πενταμελούς ομάδας, που θα εκπροσωπήσει την τάξη κατά τη διεξαγωγή της ιστορικής αντιλογίας, θα γίνει στο τέλος της Α'Φάσης είτε με εκδήλωση ενδιαφέροντος των μαθητών/τριών είτε με κλήρωση, ώστε οι μαθητές/τριες να έχουν διαθέσιμο τον χρόνο μίας εβδομάδας για την ενδελεχή μελέτη των ιστορικών πηγών. Καθορίζεται ποιοι μαθητές/τριες θα συνθέσουν τις ομάδες αντιλογίας και ποιος/α θα αναλάβει τον ρόλο της συντονίστριας/στή της ιστορικής αντιλογίας.

8.3. Β'Φάση – Διεξαγωγή της Ιστορικής Αντιλογίας

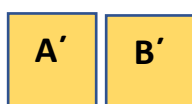
Διάρκεια: περίπου 70'λεπτά

8.3.1. Συμμετέχοντες

- 1 μαθητής/τρια ως συντονιστής/στρια της συζήτησης
- 2 μαθητές/τριες συνθέτουν την ομάδα ΥΠΕΡ του εξεταζόμενου θέματος
- 2 μαθητές/τριες συνθέτουν την ομάδα ΚΑΤΑ του εξεταζόμενου θέματος
- Το ακροατήριο της τάξης

8.3.2. Διάταξη του χώρου

Οι μαθητές/τριες κάθονται σε ευθύγραμμη διάταξη μπροστά στο ακροατήριο (Βλ. Σχέδιο 1). Η/Ο συντονίστρια/στής βρίσκεται στο βήμα καθόλη τη διάρκεια της ιστορικής αντιλογίας προκειμένου να δίνει τον λόγο στα μέλη των ομάδων του Λόγου και του Αντιλόγου και να τηρεί τον χρόνο ομιλίας του/της καθενός/μιας ομιλητή/τριας.

Σχήμα 5. Διάταξη χώρου της Ιστορικής Αντιλογίας

8.3.3. Διαδικασία

1. Το θέμα της αντιλογίας είναι προ-αποφασισμένο (βλ. Φάση Α'). Στη διάρκεια της προηγούμενης εβδομάδας, οι μαθητές/τριες είχαν τη δυνατότητα να μελετήσουν τις δοθείσες ιστορικές πηγές ή/και να αναζητήσουν και νέες.
2. Η επιλογή των ομάδων ΥΠΕΡ και ΚΑΤΑ γίνεται 30' λεπτά πριν την έναρξη της ιστορικής αντιλογίας ενώπιον μελών της οργανωτικής επιτροπής κατόπιν κλήρωσης. Οι ομάδες έχουν στη διάθεσή τους τον υπόλοιπο χρόνο μετά την επιλογή (περίπου 20') για την προετοιμασία τους (καθορισμός ποιος/α θα μιλήσει πρώτος/η, δεύτερος/η κτλ.) σε χώρο ειδικά προορισμένο για αυτόν τον σκοπό.
3. Τα θέματα θα πρέπει να επιδέχονται περισσότερες από μία ερμηνείες. Επίσης, θα πρέπει να είναι ισόρροπα ως προς την ανάπτυξή τους, δηλαδή θα πρέπει να υπάρχει αντίστοιχος αριθμός επιχειρημάτων και αποδεικτικού υλικού τόσο για την πλευρά ΥΠΕΡ όσο και ΚΑΤΑ του εξεταζόμενου θέματος.
4. Οι κανόνες που οφείλουν να ακολουθούν όλα τα συμμετέχοντα μέλη είναι οι ακόλουθοι:
  - οι ιστορικές πηγές που θα αξιοποιηθούν θα πρέπει να είναι αξιόπιστες.
  - Οι μαθητές οφείλουν να αναφέρονται στην ιστορική πηγή που χρησιμοποιούν, για να στηρίξουν την επιχειρηματολογία τους: όνομα συγγραφέα, τίτλος πηγής, χρονολογία έκδοσης, αριθμός σελίδας.
  - Οι μαθητές κατά την προκαταρκτική έρευνά τους αναζητούν επιχειρήματα τόσο ΥΠΕΡ όσο και ΚΑΤΑ του θέματος και τα μοιράζονται με τους συμμαθητές/τριες της ομάδας τους.

8.3.4. Ο ρόλος της / του Συντονίστριας-στή

Κατά την έναρξη της ιστορικής αντιλογίας

Η/Ο συντονιστής/στρια στην αρχή της ιστορικής αντιλογίας:

- παρουσιάζει το υπό εξέταση ιστορικό θέμα και κάνει μια σύντομη εισαγωγή σε αυτό.
- Ζητά από το ακροατήριο την αρχική ψήφο του σχετικά με το θέμα: ΥΠΕΡ, ΚΑΤΑ, ΔΕΝ ΕΧΩ ΑΠΟΨΗ/ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΩ με ανάταση χεριών και παρουσιάζει τα αρχικά αποτελέσματα της ψηφοφορίας.
- Δίνει τον ορισμό βασικών εννοιών του θέματος. Για παράδειγμα, αν το εξεταζόμενο θέμα είναι ότι «Η λήψη δανείων από ξένες δυνάμεις εξυπηρέτησε τις ανάγκες της επανάστασης του 1821» θα μπορούσε να γίνει αναφορά στους όρους *δάνειο*, *Ξένες Δυνάμεις*, *ανάγκες της επανάστασης* σε μια προσπάθεια ερμηνείας αυτών των όρων, με τρόπο που να αποτελέσουν κοινά αποδεκτή βάση για τη διεξαγωγή της μετέπειτα αντιλογίας. Τα συμμετέχοντα μέλη και των δύο ομάδων ΥΠΕΡ και ΚΑΤΑ οφείλουν να είναι ενήμερα για το περιεχόμενο της εισαγωγικής ομιλίας του/της συντονιστή/στριας πριν την έναρξη της αντιλογίας.
- Ανακοινώνει τους χρόνους διάρκειας κάθε ομιλίας και τις κάρτες με τις οποίες θα σηματοδοτεί τον χρόνο λήξης των ομιλιών. Για παράδειγμα: στο 2' λεπτό των ομιλιών, σηκώνει την πράσινη κάρτα, στο 3' λεπτό την πορτοκαλιά κάρτα και στο 4' λεπτό την κόκκινη κάρτα. Οι ομιλητές οφείλουν να ολοκληρώσουν την ομιλία τους μέσα στα επόμενα 15'' δευτερόλεπτα. Αντίστοιχα, το ίδιο θα γίνεται και κατά την υποβολή ερωτήσεων στο 1' λεπτό, στο 1/μισι λεπτό και στα 2' λεπτά.
- Παρουσιάζει τους ομιλητές βάσει ενός σύντομου βιογραφικού τους (π.χ. ονοματεπώνυμο, τάξη, σχολείο, βασική αξία που εκπροσωπεί τον/την ομιλητή/τρια).

Κατά τη διάρκεια της ιστορικής αντιλογίας

- Καλεί τις/τους ομιλήτριες/τές της κάθε ομάδας να πάρουν τον λόγο (αν παραστεί αναγκαίο, η/ο συντονίστρια/στής μπορεί να υποβάλει ερωτήματα στους ομιλητές).

- Μετρά τον χρόνο ομιλίας του/της καθενός/μιας, χρησιμοποιώντας μία πράσινη, μία πορτοκαλιά και μια κόκκινη κάρτα, όπως αναφέρθηκε παραπάνω.

Στο τέλος της ιστορικής αντιλογίας

- Στο τέλος της ιστορικής αντιλογίας η/ο συντονίστρια/στής δίνει μια συνοπτική ομιλία (διάρκειας 1'-3'), κατά την οποία παρουσιάζει τα κύρια επιχειρήματα που έδωσε η κάθε ομάδα συμμετεχόντων στην ιστορική αντιλογία.

8.3.5. Ο ρόλος των ομιλητών/τριών

Οι ομιλητές/τριες κάθε ομάδας ΥΠΕΡ και ΚΑΤΑ έχουν στη διάθεσή τους ίσο χρόνο για την υποστήριξη των θέσεών τους με επιχειρήματα και αποδεικτικό υλικό. Επίσης, ο/η κάθε ομιλητής/τρια αναμένεται να υποβάλει **ερωτήματα** στους συνομιλητές της αντίθετης ομάδας αμέσως μετά το πέρας κάθε ομιλίας. Τα ερωτήματα που υποβάλλουν οι συνομιλητές μεταξύ τους μπορεί να είναι προετοιμασμένα βάσει της μελέτης των πηγών και του κριτικού εντοπισμού πιθανών αδύναμων σημείων κάθε τοποθέτησης (υπέρ και κατά).

Ειδικότερα, ο ρόλος του/της κάθε ομιλητή/τριας περιγράφεται στη συνέχεια:

1^{ος} ομιλητής/τρια της ομάδας του Λόγου (διάρκεια ομιλίας 2'-3'):

- Υποστήριξη 1-2 επιχειρημάτων υπέρ της θέσης της ομάδας του Λόγου.
- Παρουσίαση αποδεικτικού υλικού που θα στηρίξει τα προτεινόμενα επιχειρήματα.

1^{ος} ομιλητής/τρια της ομάδας του Αντιλόγου (διάρκεια ομιλίας 4'-5'):

- Υποστήριξη 1-2 επιχειρημάτων υπέρ της θέσης της ομάδας του Αντιλόγου.
- Παρουσίαση αποδεικτικού υλικού που θα στηρίξει τα προτεινόμενα επιχειρήματα.
- Αντίκρουση των επιχειρημάτων του/της πρώτου/ης ομιλητή/τριας της ομάδας του Λόγου.

2^{ος} ομιλητής/τρια της ομάδας του Λόγου (διάρκεια ομιλίας 2'-3'):

- Υποστήριξη 1-2 επιχειρημάτων υπέρ της θέσης της ομάδας του Λόγου.
- Παρουσίαση αποδεικτικού υλικού που θα στηρίξει τα προτεινόμενα επιχειρήματα.

2^{ος} ομιλητής/τρια της ομάδας του Αντιλόγου (διάρκεια ομιλίας 4'-5'):

- Υποστήριξη 1-2 επιχειρημάτων υπέρ της θέσης της ομάδας του Αντιλόγου.
- Παρουσίαση αποδεικτικού υλικού που θα στηρίξει τα προτεινόμενα επιχειρήματα.
- Αντίκρουση των επιχειρημάτων του/της δεύτερου/ης ομιλητή/τριας της ομάδας του Λόγου.
- Τελική τοποθέτηση της ομάδας του Αντιλόγου.

**1^{ος} ομιλητής/τρια της ομάδας του Λόγου (διάρκεια ομιλίας 1'-2').
Δευτερολογία.**

- Αντίκρουση των επιχειρημάτων του/της πρώτου/ης ομιλητή/τριας του αντιλόγου.

**2^{ος} ομιλητής/τρια της ομάδας του Λόγου (διάρκεια ομιλίας 1'-2').
Δευτερολογία.**

- Αντίκρουση των επιχειρημάτων του/της πρώτου/ης ομιλητή/τριας του αντιλόγου.
- Τελική τοποθέτηση της ομάδας του Λόγου.

8.3.6. Ο ρόλος του Ακροατηρίου

Πριν τη διεξαγωγή της ιστορικής αντιλογίας η/ο συντονίστρια/στής ζητά από το ακροατήριο την αρχική ψήφο του σχετικά με το θέμα: ΥΠΕΡ, ΚΑΤΑ, ΔΕΝ ΕΧΩ ΑΠΟΨΗ/ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΩ με ανάταση χεριών και παρουσιάζει τα αρχικά αποτελέσματα της ψηφοφορίας.

Κατά τη διάρκεια της διεξαγωγής της ιστορικής αντιλογίας το ακροατήριο αναμένεται να:

- κρατά σημειώσεις των επιχειρημάτων που εκφράζουν οι ομάδες του Λόγου και του Αντιλόγου,

- υποβάλει συναφή ερωτήματα με όσα έχουν ειπωθεί μετά την ολοκλήρωση της τοποθέτησης κάθε ομιλητή. Ο χρόνος για την υποβολή των ερωτήσεων **και** των απαντήσεων του κάθε ομιλητή δεν υπερβαίνει τα δύο λεπτά. Αυτό σημαίνει ότι οι ερωτήσεις πρέπει να είναι σύντομες και ακριβείς, ώστε να δίνεται στον ομιλητή ο αναγκαίος χρόνος απάντησης. Επομένως, οι ερωτήσεις δεν παίρνουν τη μορφή τοποθέτησης.

Επίσης, είναι σκόπιμο οι ερωτήσεις να επιδιώκουν: α) τη διευκρίνιση σημείων της επιχειρηματολογίας του/της ομιλητή/τριας, που δημιούργησαν προβληματισμούς, β) την ανάδειξη πιθανών αδύναμων σημείων της προτεινόμενης συλλογιστικής και, κατ' επέκταση, της ιστορικής επιχειρηματολογίας και γ) την εξαγγελία νέων πτυχών και διαστάσεων του θέματος που δεν έχουν θιγεί.

Ο ομιλητής, ο οποίος δέχεται το/α ερώτημα/τα, επιδιώκει να απαντήσει με πληρότητα και ακρίβεια στην ερώτηση την οποία δέχεται κάθε φορά επεκτείνοντας, συμπληρώνοντας και διευκρινίζοντας τα ήδη διατυπωμένα επιχειρήματά του. Διατηρεί, ωστόσο, το δικαίωμα να μην απαντήσει σε αυτό(ά), για παράδειγμα, αν εκτιμήσει ότι η συγκεκριμένη διάσταση του θέματος θα καλυφθεί στη συνέχεια της αντιλογίας από τον/την επόμενο/η ομιλητή/τρια της ομάδας του.

Στο τέλος της διεξαγωγής της ιστορικής αντιλογίας η/ο συντονίστρια/στής ζητά από το ακροατήριο την τελική ψήφο του σχετικά με το θέμα: ΥΠΕΡ, ΚΑΤΑ, ΔΕΝ ΕΧΩ ΑΠΟΨΗ/ΔΕΝ ΓΝΩΡΙΖΩ με ανάταση χεριών και παρουσιάζει τα τελικά αποτελέσματα της ψηφοφορίας.

Τα μέλη του ακροατηρίου παραδίδουν στα μέλη της οργανωτικής επιτροπής των Ιστορικών Αντιλογιών το Έντυπο Αποτίμησης της Ιστορικής Αντιλογίας με στόχο την ανατροφοδότηση των συμμετεχόντων.

Στη φάση αποτίμησης της Ιστορικής Αντιλογίας, η/ο συντονίστρια/ής μπορεί να ζητήσει από 2 μέλη του ακροατηρίου:

- να κάνουν μία σύντομη παρουσίαση της θέσης τους για το ζήτημα πριν την ιστορική αντιλογία (1'-2'),
- να εκθέσουν δημόσια αν επήλθε αλλαγή στη θέση τους και γιατί (1'-2'),

- να παρουσιάσουν δημόσια την αξιολόγηση της ιστορικής αντιλογίας (1'-2').

(Τα κείμενα των δημόσιων αποτιμήσεων εκ μέρους του ακροατηρίου δύναται να αναρτηθούν στην πλατφόρμα του προγράμματος Δράσεις Ιστορικής Αντιλογίας).

8.4. Γ΄ΦΑΣΗ-Αποτίμηση της Ιστορικής Αντιλογίας

8.4.1. Αποτίμηση της Ιστορικής Αντιλογίας από τους συμμετέχοντες παίκτες

Στο τέλος της ιστορικής αντιλογίας θα δοθεί από 1' στους συμμετέχοντες, ώστε να αναγνωρίσουν μια πτυχή της επιχειρηματολογίας της αντίθετης ομάδας, η οποία τους προβλημάτισε ή τους δυσκόλεψε στην αντίκρουσή της. Η αναγνώριση της αντίθετης άποψης μπορεί να γίνει είτε από τους δύο παίκτες της κάθε ομάδας είτε από έναν εκπρόσωπό της κατόπιν συνεννόησης μεταξύ τους.

(Τα κείμενα των δημόσιων αποτιμήσεων εκ μέρους των συμμετεχόντων δύναται να αναρτηθούν στην πλατφόρμα του προγράμματος Δράσεις Ιστορικής Αντιλογίας).

8.5. Παρουσίαση του μοντέλου των Ιστορικών Αντιλογιών και προβλεπόμενοι χρόνοι ομιλιών και ερωτήσεων

ΠΡΙΝ ΤΗΝ ΕΝΑΡΞΗ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΑΝΤΙΛΟΓΙΑΣ	
Αρχική ψηφοφορία του ακροατηρίου για το θέμα	4 λεπτά
Εισαγωγή συντονιστή/στριας	2-3 λεπτά
ΔΙΕΞΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΑΝΤΙΛΟΓΙΑΣ	
1 ^{ος} ομιλητής/τρια της ομάδας του Λόγου	2-3 λεπτά
Διάλογος:Ερωτήσεις από παίκτες της ομάδας του Αντιλόγου	1-2 λεπτά
Διάλογος:Ερωτήσεις από το ακροατήριο	2 λεπτά
1 ^{ος} ομιλητής/τρια της ομάδας του Αντιλόγου	4-5 λεπτά
Διάλογος:Ερωτήσεις από παίκτες της ομάδας του Λόγου	1-2 λεπτά
Διάλογος: Ερωτήσεις από το ακροατήριο	2 λεπτά
2 ^{ος} ομιλητής/τρια της ομάδας του Λόγου	2-3 λεπτά
Διάλογος: Ερωτήσεις από παίκτες της ομάδας του Αντιλόγου	1-2 λεπτά
Διάλογος: Ερωτήσεις από το ακροατήριο	2 λεπτά
2 ^{ος} ομιλητής/τρια της ομάδας του Αντιλόγου	4-5 λεπτά
Διάλογος: Ερωτήσεις από παίκτες της ομάδας του Λόγου	1-2 λεπτά
Διάλογος: Ερωτήσεις από το ακροατήριο	2 λεπτά
Δευτερολογία: 1 ^{ος} ομιλητής/τρια της ομάδας του Λόγου	2 λεπτά
Δευτερολογία: 2 ^{ος} ομιλητής/τρια της ομάδας του Λόγου	2 λεπτά
Συνοπτική ομιλία συντονιστή/στριας	1-3 λεπτά
ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΑΝΤΙΛΟΓΙΑΣ	
Τελική ψηφοφορία του ακροατηρίου για το θέμα	4 λεπτά
ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΑΝΤΙΛΟΓΙΑΣ	
Διάλογος μεταξύ των συμμετεχόντων για τη δύναμη των επιχειρημάτων (υπέρ και κατά) που διατυπώθηκαν	2-4 λεπτά
Συμμετοχή του ακροατηρίου	8-15 λεπτά
	Μέγιστη διάρκεια Ιστορικής Αντιλογίας 69 λεπτά

8.6. Αναλυτική παρουσίαση των κριτηρίων αποτίμησης της Ιστορικής Αντιλογίας

Κριτήρια Περιεχομένου Άριστη (5) / Επαρκής (4-3) / Μέτρια (2-1)	
Τρόποι αξιοποίησης ιστορικών πηγών: <ul style="list-style-type: none"> • Γενική Εικόνα- Πλαίσιο • Συντάκτες πηγών – θέσεις / χώρος, χρόνος • Έλεγχος Αξιοπιστίας, κινήτρων, δυνατοτήτων δημιουργού πηγής • Αυθεντικότητα / Σκοπιμότητα • Διάκριση γεγονότων από τα σχόλια του συντάκτη • Χρησιμότητα πηγής για το θέμα που συζητείται • Άντληση πληροφοριών • Διασταύρωση τεκμηρίων • Αποκωδικοποίηση εικόνας / χάρτη / στοιχείων • Αξιοποίηση στη συγκρότηση επιχειρηματολογίας 	
Κριτήρια Τεχνικής Άριστη (5) / Επαρκής (4-3) / Μέτρια (2-1)	
Μεθοδολογία	Τήρηση κανόνων αντιλογίας, επιχειρηματολογική στρατηγική που ακολουθήθηκε, τήρηση προβλεπόμενου χρόνου
Επιχειρηματολογία	Ικανός αριθμός, βαρύτητα, εγκυρότητα, ορθότητα, καταλληλότητα, συνάφεια, καθαρότητα σκέψης ομιλητή
Αντίκρουση επιχειρημάτων	Επιτυχής ανασκευή και αντίκρουση της επιχειρηματολογίας των συνομιλητών
Δομή ομιλιών	Πρόλογος, διάταξη επιχειρημάτων, χρήση τεκμηρίων, σύνοψη, σύνδεση, ομαδοποίηση και ιεράρχηση επιχειρημάτων
Ομαδικότητα	Συνεργασία, συνοχή, αλληλοϋποστήριξη των μελών των ομάδων, σεβασμός στην αντίθετη άποψη
Ύφος	Φυσικότητα λόγου, αντιστοιχία λόγου με την επικοινωνιακή κατάσταση, γλώσσα σώματος
Διαλογικές δεξιότητες	Υποβολή σύντομων και εύστοχων ερωτημάτων και εκφορά ετοιμόλογων και συναφών απαντήσεων στις ερωτήσεις της αντίθετης ομάδας

8.7. Έντυπο Αποτίμησης της Ιστορικής Αντιλογίας

Συντονιστής/στρια Όνομα:	1^{ος} ομιλητής/τρια Λόγου Όνομα:	1^{ος} ομιλητής/τρια Αντιλόγου Όνομα:	2^{ος} ομιλητής/τρια Λόγου Όνομα:	2^{ος} ομιλητής/τρια Αντιλόγου Όνομα:
Εισαγωγική ομιλία (οργάνωση, παρουσίαση μεγάλης εικόνας, έρευνα) 1 2 3 4 5	Περιεχόμενο Ομιλίας 1 2 3 4 5	Περιεχόμενο Ομιλίας 1 2 3 4 5	Περιεχόμενο Ομιλίας 1 2 3 4 5	Περιεχόμενο Ομιλίας 1 2 3 4 5
Διαχείριση Συζήτησης 1 2 3 4 5	Επιχειρηματολογικές Δεξιότητες 1 2 3 4 5	Επιχειρηματολογικές Δεξιότητες 1 2 3 4 5	Επιχειρηματολογικές Δεξιότητες 1 2 3 4 5	Επιχειρηματολογικές Δεξιότητες 1 2 3 4 5
Συνοπτική Ομιλία (οργάνωση, ισόρροπη παρουσίαση των κύριων επιχειρημάτων και των δύο ομάδων) 1 2 3 4 5	Αντικρούσεις Επιχειρημάτων 1 2 3 4 5	Αντικρούσεις Επιχειρημάτων 1 2 3 4 5	Αντικρούσεις Επιχειρημάτων 1 2 3 4 5	Αντικρούσεις Επιχειρημάτων 1 2 3 4 5
Κριτήρια Τεχνικής	Διαλογικές δεξιότητες/ ερωτήσεις-απαντήσεις 1 2 3 4 5	Διαλογικές δεξιότητες/ ερωτήσεις-απαντήσεις 1 2 3 4 5	Διαλογικές δεξιότητες/ ερωτήσεις-απαντήσεις 1 2 3 4 5	Διαλογικές δεξιότητες/ ερωτήσεις-απαντήσεις 1 2 3 4 5
Άριστη (5)	Ύψος 1 2 3 4 5	Ύψος 1 2 3 4 5	Ύψος 1 2 3 4 5	Ύψος 1 2 3 4 5
Επαρκής (4-3)	Μεθοδολογία 1 2 3 4 5	Μεθοδολογία 1 2 3 4 5	Μεθοδολογία 1 2 3 4 5	Μεθοδολογία 1 2 3 4 5
Μέτρια (2-1)	Ομαδικότητα 1 2 3 4 5	Ομαδικότητα 1 2 3 4 5	Ομαδικότητα 1 2 3 4 5	Ομαδικότητα 1 2 3 4 5

8.8. Έντυπο καταγραφής των επιχειρημάτων κάθε ομάδας

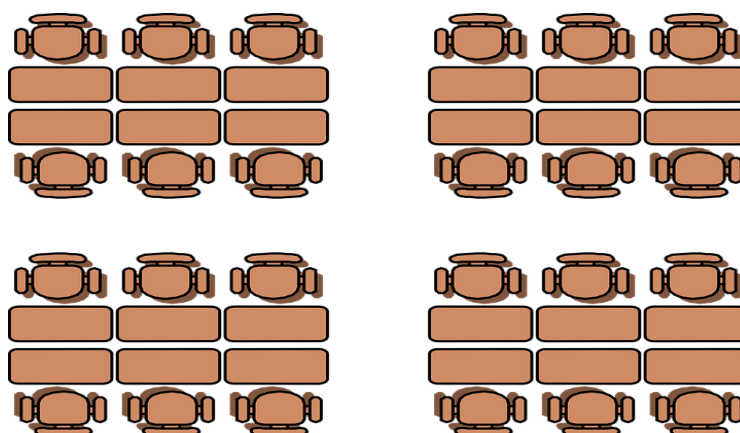
Ομάδα: _____	
Σχολείο: _____	
Τάξη: _____	Ημερομηνία: _____
Η θέση της ομάδας:	
1^{ος} επιχειρηματολογικός ισχυρισμός	2^{ος} επιχειρηματολογικός ισχυρισμός
Αποδεικτικά στοιχεία που στηρίζουν τον ισχυρισμό μας	Αποδεικτικά στοιχεία που στηρίζουν τον ισχυρισμό μας
Πηγή:	Πηγή:
Συγγραφέας:	Συγγραφέας:
Σελίδα:	Σελίδα:
Εξηγώ τον συλλογισμό που συνδέει τα αποδεικτικά στοιχεία με τον ισχυρισμό	Εξηγώ τον συλλογισμό που συνδέει τα αποδεικτικά στοιχεία με τον ισχυρισμό
3^{ος} επιχειρηματολογικός ισχυρισμός	4^{ος} επιχειρηματολογικός ισχυρισμός
Αποδεικτικά στοιχεία που στηρίζουν τον ισχυρισμό	Αποδεικτικά στοιχεία που στηρίζουν τον ισχυρισμό
Πηγή:	Πηγή:
Συγγραφέας:	Συγγραφέας:
Σελίδα:	Σελίδα:
Εξηγώ τον συλλογισμό που συνδέει τα αποδεικτικά στοιχεία με τον ισχυρισμό	Εξηγώ τον συλλογισμό που συνδέει τα αποδεικτικά στοιχεία με τον ισχυρισμό

9. ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΑΝΤΙΛΟΓΙΕΣ: ΜΟΝΤΕΛΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ-ΑΝΤΙΛΟΓΙΑΣ ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

9.1. Φάση Α': Διερεύνηση ιστορικών πηγών στην τάξη

Διάρκεια: 45' λεπτά (1 διδακτική ώρα)

Κατά τη διάρκεια μιας διδακτικής ώρας σε τμήματα των Ε'- ΣΤ' Δημοτικού επιλέγεται κατόπιν ψηφοφορίας, με ανάταση χεριών, ένα από τα προτεινόμενα ιστορικά θέματα προς διερεύνηση. Το θέμα αντιλογίας αναγράφεται στον πίνακα. Ανάλογα με τον αριθμό τους, οι μαθητές/τριες της τάξης χωρίζονται σε ομάδες των 3-6 ατόμων. Ο αριθμός των ομάδων ποικίλλει ανάλογα με τον αριθμό των μαθητών/τριών. Αν υποθέσουμε ότι ο αριθμός των μαθητών είναι 24, θα διαμορφωθούν 4 ομάδες των 6 ατόμων. Οι μαθητές/τριες μπορούν να καθίσουν ανά ομάδες, ενώνοντας τα θρανία, ώστε να έχουν χώρο εργασίας. (Βλ. Σχήμα 6).

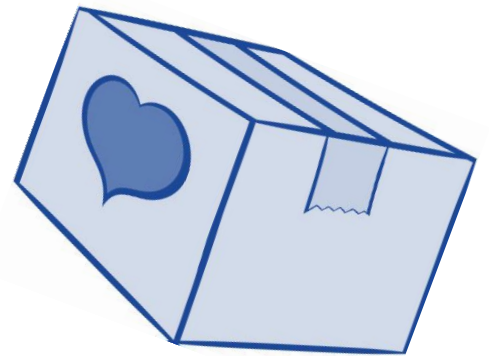
Σχήμα 6. Διάταξη θρανίων κατά τη φάση της διερεύνησης των ιστορικών πηγών

Δύο ομάδες θα διερευνήσουν τα επιχειρήματα **υπέρ** του θέματος και οι άλλες δύο ομάδες τα επιχειρήματα **κατά** του θέματος βάσει των ιστορικών πηγών

που θα δοθούν στους/στις μαθητές/τριες. Οι ιστορικές πηγές που θα διερευνηθούν, θα είναι κοινές για όλους τους συμμετέχοντες μαθητές, ώστε όλοι να αποκτήσουν σφαιρική γνώση του θέματος.

Μέσα από τη διερεύνηση των πηγών οι μαθητές/τριες θα αντλήσουν ιστορικές αποδείξεις, που θα τους/τις βοηθήσουν να διαμορφώσουν τα επιχειρήματά τους. Κατά τη διάρκεια της διερευνητικής διαδικασίας, οι μαθητές μπορούν να κρατούν σημειώσεις στα τετράδιά τους σχετικά με τα ιστορικά στοιχεία που εντόπισαν.

Στο τέλος της διαδικασίας, οι μαθητές εμπλέκονται μεταξύ τους σε διάλογο, προκειμένου να αποφασίσουν τα τελικά επιχειρήματα της ομάδας τους. Κάθε μέλος της ομάδας καταγράφει ένα διαφορετικό ολοκληρωμένο επιχειρήμα σχετικά με το εξεταζόμενο θέμα και τα αποδεικτικά στοιχεία που το στηρίζουν σε χρωματιστά χαρτονάκια ή χαρτάκια post-it, διαφορετικού χρώματος για την ομάδα **υπέρ** και την ομάδα **κατά**. Ωστόσο, ανάλογα με το εξεταζόμενο θέμα, είναι δυνατόν οι μαθητές να συνεργαστούν μεταξύ τους για την παραγωγή των επιχειρημάτων. Τα χαρτάκια post-it μπορούν να φυλαχθούν στο 'ιστορικό κουτί' της κάθε ομάδας, το οποίο θα παραμείνει στον χώρο του σχολείου.

9.2. Φάση Β': Ιστορικά Βήματα με επιχειρήματα

Διάρκεια: 45 λεπτά (1 διδακτική ώρα)

Μετά τη διερεύνηση των ιστορικών στοιχείων, διαμορφώνονται δύο ομάδες των τριών μέχρι πέντε ατόμων, οι οποίες τάσσονται **υπέρ** και **κατά** του θέματος. Οι συμμετέχουσες ομάδες είτε είναι οι ίδιες που είχαν συνεργαστεί στην προηγούμενη φάση Α' (αν αποτελούνταν από 5 άτομα) ή είναι μικτές, δηλαδή προκύπτουν από τη σύνθεση των μελών και των τεσσάρων (4) ομάδων που διερεύνησαν τις πηγές στην προηγούμενη φάση. Η σύνθεση των μικτών ομάδων μπορεί να γίνει είτε κατόπιν εκδήλωσης ενδιαφέροντος των μαθητών/τριών είτε κατόπιν κλήρωσης. Μετά την ολοκλήρωση του

παιχνιδιού *Ιστορικά Βήματα με επιχειρήματα*, η διαδικασία μπορεί να επαναληφθεί με τους/τις υπόλοιπους/ες μαθητές/τριες των άλλων δύο ομάδων είτε την ίδια μέρα είτε επόμενη.

Χρόνος προετοιμασίας: 15' λεπτά

Διάρκεια ομιλίας κάθε μαθητή/τριας: 1'-2' λεπτά

Διάρκεια περιληπτικής παρουσίασης επιχειρημάτων κάθε ομάδας: 1'-2' λεπτά

Διάρκεια Ψηφοφορίας: 5' λεπτά

Κατά την προετοιμασία των μαθητών/τριών, αποφασίζεται ποια επιχειρήματα θα υποστηρίξει ο καθένας/μία. Επίσης, οι μαθητές αποφασίζουν με ποια σειρά θα μιλήσουν, καθώς θα είναι παρατεταγμένοι στη σειρά (π.χ. 1^{ος}, 3^{ος}, 5^{ος}, 2^{ος}, 4^{ος} ή 1^{ος}, 5^{ος}, 2^{ος}, 4^{ος}, 3^{ος} κτλ.).

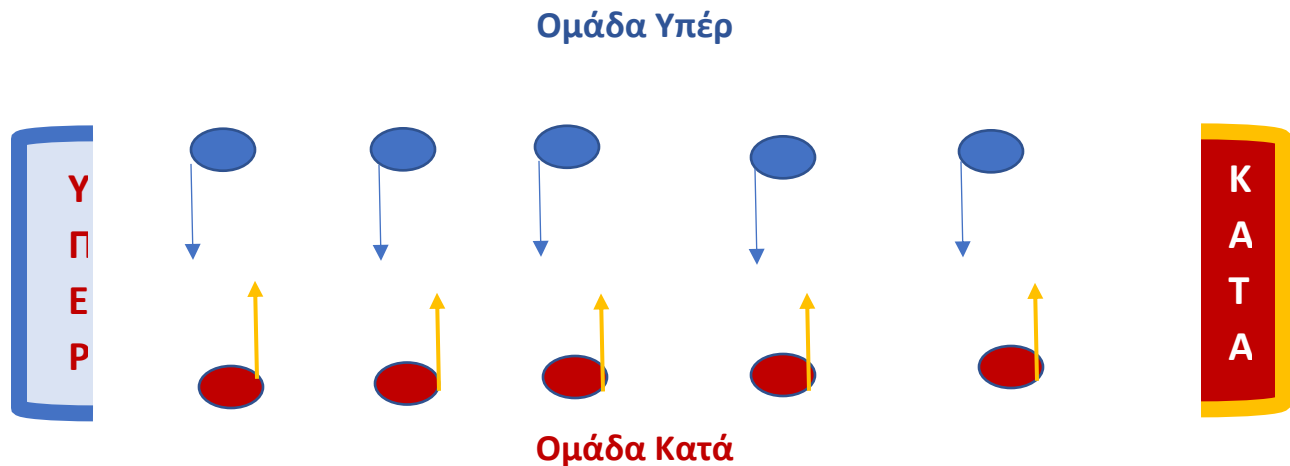
Στη συνέχεια, οι συμμετέχοντες/ουσες μαθητές/τριες παρατάσσονται ανά ομάδα (Ομάδα *Υπέρ* και Ομάδα *Κατά*) σε δύο ευθείες αντικριστά με απόσταση δύο μέτρων η μία ομάδα από την άλλη. Οι υπόλοιποι/ες μαθητές/τριες (το ακροατήριο) μπορούν να χωριστούν σε δύο ομάδες δεξιά και αριστερά, για να παρακολουθήσουν την ανταλλαγή επιχειρημάτων (βλ. Σχήμα 7).

Ο/Η πρώτος/η μαθητής/τρια που θα πάρει τον λόγο από την ομάδα **ΥΠΕΡ** κάνει ένα βήμα μπροστά και παρουσιάζει το πρώτο επιχείρημα που στηρίζει τη θέση της ομάδας του/της. Αν για παράδειγμα, το θέμα της ιστορικής αντιλογίας είναι: *Οι νησιώτες οφείλουν να μετατρέψουν τα εμπορικά πλοία σε πολεμικά για τις ανάγκες του Αγώνα*, τότε ο/η α' μαθητής/τρια οφείλει να αναφέρει ποια είναι η θέση της ομάδας του και ποιος ο λόγος που υποστηρίζει ότι είναι αναγκαία η μετατροπή των πλοίων βάσει του αποδεικτικού υλικού που έχει βρει μέσα από τις ιστορικές πηγές, συνθέτοντας την επιχειρηματολογία του/της.

Ο/Η πρώτος/η μαθητής/τρια που θα πάρει τον λόγο από την ομάδα **ΚΑΤΑ** παρουσιάζει, αντίστοιχα, το πρώτο αντεπιχείρημα της δικής του ομάδας. Να επισημανθεί, εδώ, ότι οι μαθητές/τριες της ομάδας **ΚΑΤΑ** παρουσιάζουν **αντεπιχειρήματα** με τα οποία στηρίζουν τη θέση της ομάδας τους. Δεν είναι υποχρεωτικό να αντικρούουν ένα προς ένα τα επιχειρήματα της ομάδας **ΥΠΕΡ**,

να κάνουν δηλαδή ανασκευή των επιχειρημάτων, γιατί αυτή η στρατηγική είναι αρκετά δύσκολη. Ωστόσο, αν αυτό είναι εφικτό, προσμετράται θετικά στη συνολική αποτίμηση της επιχειρηματολογίας της κάθε ομάδας. Το ίδιο ισχύει και για τους παίκτες της ομάδας **ΥΠΕΡ**.

Σχήμα 7: Διάταξη των μαθητών κατά τη φάση του παιχνιδιού *Ιστορικά Βήματα με επιχειρήματα*

Ο/Η δεύτερος/η ομιλητής/τρια που θα πάρει τον λόγο από την ομάδα **ΥΠΕΡ** οφείλει **πριν την παρουσίαση του δικού του/της επιχειρήματος** να έχει ακούσει ενεργητικά και να επαναλάβει εν συντομία το επιχείρημα του ομιλητή/τριας της αντίθετης ομάδας, που μίλησε πριν από αυτόν/ή. Για παράδειγμα: *Αγαπητοί συμμαθητές, ακούσατε από τον Νίκο ότι η μετατροπή των εμπορικών πλοίων σε πολεμικά δεν ήταν αναγκαία. Ο Νίκος ανέφερε ότι η αρχική κατασκευή των πλοίων δεν προέβλεπε την τοποθέτηση κανονιών και ότι θα υπήρχαν κίνδυνοι για το πλήρωμα. Ωστόσο, εγώ θα υποστηρίξω ότι, πράγματι, η μετατροπή των εμπορικών πλοίων σε πολεμικά ήταν πολύ χρήσιμη, αφού με τον τρόπο αυτό θα γινόταν πιο εύκολη η περιπολία και η φρούρηση των νησιών από τα τουρκικά πλοία και μάλιστα θα σας αναφέρω και το παράδειγμα των Σαμιωτών ναυτικών που...* κτλ. Το ίδιο θα γίνει και για τον επόμενο ομιλητή της ομάδας **ΚΑΤΑ**, που θα πάρει δεύτερος τον λόγο, όπως και για όλους τους επόμενους ομιλητές και των δύο ομάδων.

Η διαδικασία της ανταλλαγής επιχειρημάτων συνεχίζεται εναλλάξ ανάμεσα στους ομιλητές των ομάδων **ΥΠΕΡ** και **ΚΑΤΑ** σύμφωνα με το σχέδιο που έχουν προ-αποφασίσει οι μαθητές/τριες κατά την προετοιμασία τους.

Ένας εκπρόσωπος από κάθε ομάδα του ακροατηρίου (**ΥΠΕΡ** και **ΚΑΤΑ**) θα κληθεί στο τέλος του παιχνιδιού *Ιστορικά Βήματα με επιχειρήματα να συνοψίσει τα επιχειρήματα της αντίστοιχης ομάδας*. Επομένως, είναι σκόπιμο οι μαθητές να σημειώνουν σε ένα τετράδιο τα κύρια επιχειρήματα του/της κάθε ομιλητή/τριας.

Αφού, γίνει η περιληπτική παρουσίαση των επιχειρημάτων των ομάδων **ΥΠΕΡ** και **ΚΑΤΑ** από τα δύο μέλη του ακροατηρίου, το ακροατήριο ψηφίζει με ανάταση χεριών αν τάσσεται **Υπέρ** ή **Κατά** του θέματος με βάση την παρεχόμενη επιχειρηματολογία και τη συμπλήρωση του εντύπου αποτίμησης της δραστηριότητας.

Τέλος, καθόλη τη διάρκεια του παιχνιδιού ένα μέλος του ακροατηρίου ορίζεται ως χρονομέτρης και είναι υπεύθυνος να χτυπάει ένα κουδουνάκι, αν κάποιος ομιλητής υπερβεί τον χρόνο ομιλίας. Σε αυτήν την περίπτωση, ο/η ομιλητής/τρια θα πρέπει να ολοκληρώσει την ομιλία του μέσα στα επόμενα 15 δευτερόλεπτα.

9.3. Έντυπο αποτίμησης της αντιλογίας Ιστορικά Βήματα με επιχειρήματα

Βάζω ✓ για κάθε παίκτη ανάλογα με την επίδοσή του ανά κριτήριο.

Ομάδα ΥΠΕΡ						Κριτήριο	Ομάδα ΚΑΤΑ					
	1 Χρειάζεται βελτίωση	2 Μέτρια	3 Καλά	4 Πολύ Καλά	5 Εξαιρε- τικά			1 Χρειάζεται βελτίωση	2 Μέτρια	3 Καλά	4 Πολύ Καλά	5 Εξαιρε- τικά
1ος						Ποιότητα Επιχ/τος (Λογικό, Συναφές, Αποδεκτό)	1ος					
2ος							2ος					
3ος							3ος					
4ος							4ος					
5ος							5ος					
Ομάδα ΥΠΕΡ						Κριτήριο	Ομάδα ΚΑΤΑ					
1ος							Χρήση Ιστορικών Αποδεί- ξεων (κατάλλη- λο, συνδε- δεμένο με το επιχει- ρημα)	1ος				
2ος						2ος						
3ος						3ος						
4ος						4ος						
5ος						5ος						
Ομάδα ΥΠΕΡ						Κριτήριο	Ομάδα ΚΑΤΑ					
1ος							Στάση σώματος, εκφρά- σεις προ- σώπου, βλεμμα- τική επαφή, χειρονο- μίες	1ος				
2ος						2ος						
3ος						3ος						
4ος						4ος						
5ος						5ος						
Ομάδα ΥΠΕΡ						Κριτήριο	Ομάδα ΚΑΤΑ					
1ος							Σωστή χρήση γλώσσας, σύνταξης, δομή λόγου	1ος				
2ος						2ος						
3ος						3ος						
4ος						4ος						
5ος						5ος						

10. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

_____ (n.d.). Analysing an argument. Ανακτήθηκε στις 2/5/2020 από: https://www.youtube.com/watch?time_continue=41&v=SUI9H9VT1kU&feature=emb_title

Black, J. (2005). *Using History*. New York: Oxford University Press.

Carr, E. H. (1961). *What is history?*. Cambridge: Cambridge University Press.

Chapman, A. (2011). Taking the perspective of the other seriously? understanding historical argument, *Educar em Revista*, 42. Ανακτήθηκε στις 14/1/2021 από: <http://dx.doi.org/10.1590/S0104-40602011000500007>.

Coffin, C. (2006). *Historical Discourse: The Language of Time, Cause, and Evaluation*. London: Continuum.

Collingwood, R. G. (1943). *The Idea of History*. New York, NY: Oxford University Press.

Devito, J. A. (1995). *The Interpersonal Communication Book*. New York, NY: Harper Collins College Publishers.

Εγγλέζου, Φ. (2014). *Η Διδασκαλία της Επιχειρηματολογίας στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση. Από τον Προφορικό στον Γραπτό λόγο. Θεωρία και Πράξη*. Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη.

Εγγλέζου, Φ. (2018). Παιχνίδια ρητορικής τέχνης στο σχολείο «Σκέφτομαι... Εκφράζομαι... Επικοινωνώ...». Εγκεκριμένο πρόγραμμα του Υπουργείου Παιδείας για τα σχολικά έτη 2018-2020. Ινστιτούτο Ρητορικών και Επικοινωνιακών Σπουδών Ελλάδας.

Fleming, G. (2020). The Importance of Historic Context in Analysis and Interpretation. Ανακτήθηκε στις 14/1/2021 από ThoughtCo. [thoughtco.com/what-is-historical-context-1857069](https://www.thoughtco.com/what-is-historical-context-1857069).

Frankel, Ch. (1957). Explanation and interpretation in history. *Philosophy of Science*, 24(2), 137-155.

Freeland, T. (2008). Working with your voice, *Speaking of Teaching*, 18(1), 3-4.

Grafton, A. (1997). *The Footnote: A Curious History*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Hexter, J. H. (1971). *The History Primer*. New York, NY: Basic Books.

Karadüz, A. (2010). Türkçe ve sınıf öğretmeni adaylarının dinleme stratejilerinin değerlendirilmesi [The evaluation of listening strategies of Turkish-language and primary student teachers]. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 29, 39-55.

Klein, S.R.E. (2010). Teaching History in the Netherlands: Teachers' Experiences of a Plurality of Perspectives, *Curriculum Inquiry*, 40(5), 614-634.

Lévesque, S. (2008). *Thinking Historically. Educating Students for the Twenty-First Century*. Toronto, ON: University of Toronto Press.

Lowenthal, D. (1998). *The Heritage Crusade and the Spoils of History*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Mink, L. O. (1987). *Historical Understanding*. Ithaca, NY: Cornell University Press.

Monte-Sano, Ch. & Allen, A. (2019). Historical argument writing: the role of interpretive work, argument type, and classroom instruction, *Reading and Writing*, 32, 1383-1410).

Nokes, J.D. & De La Paz, S. (2018). Writing and argumentation in history education. In S.A. Metzger & L. McArthur Harris (Eds.) *International Handbook of History Teaching* (pp. 551-578). New Jersey: Wiley Blackwell.

Παπακώστας, Λ. (2017). *Ένας Κυβερνήτης για την Ελλάδα*. Αθήνα: Εκδόσεις Αγγελάκη.

Patel, Dipika S. (2014). Body language: an effective communication tool. *The IIUP Journal of English Studies*, IX(2), 90-95.

Quinn, S. (2005). Debating. Queensland, Australia. https://debate.uvm.edu/dcpdf/quinn_DEBATING.pdf. Date of access: 22/4/2019.

Rees, L. (1997). The Nazis: A warning from history. Το βίντεο ανακτήθηκε στις 2/5/2020 από: <https://www.youtube.com/watch?v=P1CXWhuly-E>

Seixas, P. (1996). Conceptualizing the growth of historical understanding. In D. Olson & N. Torrance (Eds.), *Handbook of Education and Human Development: New Models of Learning, Teaching, and Schooling* (pp. 765–783). Oxford, UK: Blackwell.

Seixas, P. (2000). Schweigen! Die Kinder! Or, does postmodern history have a place in the schools? In P. Stearns, P. Seixas, & S. Wineburg (Eds.), *Knowing, Teaching & Learning History* (pp. 19–37). New York: New York University Press.

Seixas, P. (2007). Who needs a canon? In M. Grever & S. Stuurman (Eds.), *Beyond the Canon. History for the Twenty-First Century* (pp. 19–30). Basingstoke, UK: Palgrave Macmillan.

The California High Speech Association's Curriculum Committee (2004). *Speaking across the Curriculum: Practical Ideas for Incorporating Listening and Speaking into the Classroom*. New York: Idea Press.

Toulmin, St. (1958). *The Uses of Argument*. Cambridge: Cambridge University Press.

Toulmin, St., Rieke, R. & Janik, A. (1979). *An Introduction to Reasoning*. New York: Macmillan Publishing.

van Drie, J., & van Boxtel, C. (2008). Historical reasoning: Towards a framework for analyzing students' reasoning about the past. *Educational Psychology Review*, 20, 87–110.

von Ranke, L. (2010). *The Theory and Practice of History*. Florence, KY: Routledge.

Wineburg, S. (2001). *Historical Thinking and other Unnatural Acts. Charting the Future of Teaching the Past.* Philadelphia: Temple University Press.

Wineburg, S. (2007). The nature of historical thinking. *Teaching History*, 129, 6–19.

**ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΡΗΤΟΡΙΚΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΕΛΛΑΔΑΣ (Ι.Ρ.Ε.Σ.Ε.)**

2021